

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΑΣΕΙΣ
(ΚΑΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ;) ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ**

Δέσποινα Παπακώστα

Εποπτεύουσα Καθηγήτρια: Ελένη Αθανασίου (Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου)

Πάτρα - 2015

Ευρωπαϊκό
Πανεπιστήμιο Κύπρου
LAUREATE INTERNATIONAL UNIVERSITIES

ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΑΣΕΙΣ (ΚΑΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ;) ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΑΠΟ ΤΗ

Δέσποινα Παπακώστα

Πτυχιακή εργασία για τον Κλάδο της Κοινωνικής Εργασίας
για μερική ικανοποίηση των όρων για απόκτηση Πτυχίου

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Φεβρουάριος, 2015

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
Τμήμα Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Πρόγραμμα Κοινωνικής Εργασίας

ΔΗΛΩΣΗ ΑΠΟΔΟΧΗΣ

ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΑΣΕΙΣ (ΚΑΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ;) ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Έχει εγκριθεί για Πτυχιακή Εργασία για απόκτηση Πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία, ύστερα από εισήγηση των ακολούθων Μελών της Επιτροπής Αξιολόγησης

Ο Πρόεδρος του Τμήματος

Ημερομηνία και Σφραγίδα

Δηλώνω ότι κατανοώ τι είναι λογοκλοπή και έχω λάβει γνώση των σχετικών εντύπων που μου δόθηκαν από τον εισηγητή του μαθήματος. Με την υπογραφή μου δηλώνω ότι δεν έχω λογοκλέψει δουλειά άλλων με κανένα τρόπο. Στα σημεία της εργασίας στα οποία αναφέρομαι σε δουλειά άλλων (συμπεριλαμβανομένου και του Διαδικτύου), κάνω πλήρη παραπομπή σύμφωνα με τα αποδεκτά πρότυπα τα οποία γνωρίζω. Σε περίπτωση που δεν ακολουθήσω τα παραπάνω πρότυπα, αυτό σημαίνει ότι έχω λογοκλέψει και ο/η εισηγητής/τρια θα με βαθμολογήσει με F στο συγκεκριμένο μάθημα, καθώς επίσης θα με παραπέμψει στην Πειθαρχική Επιτροπή του Πανεπιστημίου για περαιτέρω ενέργειες. Κατανοώ ότι η λογοκλοπή αποτελεί σοβαρή παραβίαση της ακαδημαϊκής δεοντολογίας. Εάν, έχω οποιαδήποτε αμφιβολία σχετικά με το αν έχω λογοκλέψει τη δουλειά άλλων, θα συζητήσω με τον/την εισηγητή/τρια του μαθήματος πριν να υπογράψω τη συγκεκριμένη δήλωση.

Όνομα:.....

Αριθμός Εγγραφής:.....

Ημερομηνία:.....

Υπογραφή:.....

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ	4
1.1. ΠΕΡΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ	4
<i>1.1.1. Ορίζοντας και Χαρακτηρίζοντας την Ομοφυλοφιλία</i>	4
<i>1.1.2. Παράγοντες που Διαμορφώνουν τον Ομόφυλο Σεξουαλικό Προσανατολισμό</i>	5
1.2. ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΡΝΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΑ ΑΤΟΜΑ	8
<i>1.2.1. Παράγοντες που Συμβάλλουν στην Παραχώρηση Δικαιωμάτων</i>	8
<i>1.2.2. Επίσημες Διακηρύξεις και Επίσημες Πρακτικές</i>	10
<i>1.2.3. Η Πραγματικότητα των ΛΟΑΤ Ατόμων στην Ευρωπαϊκή Ένωση</i>	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	17
2.1. ΛΟΑΤ ΑΤΟΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	17
2.2. ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ: ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΙΤΙΕΣ	19
2.3. Η «ΑΛΛΗ» ΦΩΝΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ	27
3.1. ΠΕΡΙ ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ	27
<i>3.1.1. Γονεϊκότητα - Ανατροφή - Γονεϊκοί Ρόλοι</i>	27
<i>3.1.2. Επιθυμία Γονεϊκότητας στα Ομοφυλόφιλα Άτομα</i>	29

3.1.3. Από την Επιθυμία στην Πράξη.....	31
3.2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ: ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ.....	34
3.2.1. Φύση των Επιχειρημάτων.....	35
3.2.2. Επιχειρήματα Κατά της Ομογονεϊκότητας	36
3.2.3. Τα Ερευνητικά Ευρήματα ως Επιχειρήματα Υπέρ της Ομογονεϊκότητας	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	46
4.1. ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	46
4.1.1. Η Κοινωνική Εργασία στο Πλευρό των ΛΟΑΤ Ατόμων	46
4.1.2. Προτεινόμενοι Στόχοι για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς	48
4.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΓΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	50
4.2.1. Οι Ποικίλοι Ρόλοι των Κοινωνικών Λειτουργών	50
4.2.2. Αξιολόγηση Ομόφυλων Ζευγαριών - Υποψήφιων Θετών ή Ανάδοχων Γονέων..	53
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΑΣΕΙΣ (ΚΑΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ;) ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ - Η ΕΡΕΥΝΑ.....	57
5.1. ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	57
5.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	59
5.2.1. Είδος της Έρευνας.....	59
5.2.2. Δείγμα (Συμμετέχοντες)	59
5.2.3. Τεχνική Συλλογής των Δεδομένων	60

<i>5.2.4. Τόπος και Χρόνος των Συνεντεύξεων</i>	62
<i>5.2.5. Διαδικασία της Συνέντευξης</i>	62
<i>5.2.6. Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας</i>	63
<i>5.2.7. Μεθοδολογικές και Πρακτικές Δυσκολίες στη Συλλογή Δεδομένων</i>	63
<i>5.2.8. Απομαγνητοφώνηση των Δεδομένων</i>	65
<i>5.2.9. Ανάλυση των Δεδομένων</i>	65
5.3. ΕΥΡΗΜΑΤΑ	66
5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ	73
5.5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	77
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	89

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγκεκριμένη εργασία υλοποιήθηκε στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, στο οποίο φοίτησα ως συμμετέχουσα στο Πρόγραμμα Erasmus+. Για την εκπόνηση της εργασίας, υπήρξε καθοριστική η συμβολή ορισμένων ατόμων, τα οποία θα ήθελα να αναφέρω και να ευχαριστήσω.

Θα ήθελα, λοιπόν, να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της εργασίας μου, κυρία Ελένη Αθανασίου, Λέκτορα του Προγράμματος Κοινωνικής Εργασίας στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, για την επιστημονική καθοδήγηση που μου προσέφερε, την υπομονή, τη συνέπεια και την αμέριστη συμπαράσταση με την οποία με αντιμετώπισε καθώς και το αίσθημα ασφάλειας που μου μετέδωσε καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας μας.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Ευανθία Παπασάββα, Επίκουρη Καθηγήτρια, και την κυρία Αννίτα Κονή, Επιστημονική Συνεργάτη του Προγράμματος Κοινωνικής Εργασίας στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, αμφότερες μέλη της εξεταστικής επιτροπής, για τα χρήσιμα σχόλιά τους και τη συνολικότερη συμβολή τους στην ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Ακόμη, ευχαριστώ θερμά τον κύριο Γιάγκο Ιγγλέση, Υπεύθυνο του Τμήματος Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Δυτικής Ελλάδας, χωρίς την υποστήριξη και την καθοδήγηση του οποίου η συμμετοχή μου στο πρόγραμμα Erasmus+ θα ήταν αμφίβολη.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω τους συμμετέχοντες στην έρευνά μου για τη θετική ανταπόκριση στην πρόσκλησή μου και για τα ερεθίσματα που μου παρείχαν μέσω των συζητήσεών μας για περαιτέρω σκέψη σχετικά με το θέμα της εργασίας μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της ανατροφής παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης καθώς και ερευνητικά, μελετώντας τις στάσεις καθηγητών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο για το ζήτημα. Βασικά σημεία που αναδεικνύονται είναι η απουσία αρνητικής επίδρασης του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων στην ανατροφή των παιδιών και συνακόλουθα, η ανάγκη αναγνώρισης του δικαιώματος των μελών των ομόφυλων ζευγαριών να γίνονται από κοινού γονείς. Τονίζεται μάλιστα ότι η μη αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος συνιστά διάκριση βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού. Στο πλαίσιο αυτό, σε μία κοινωνία όπως η κυπριακή, που παρουσιάζεται σχετικά συντηρητική απέναντι στα μη ετεροφυλόφιλα άτομα, επαγγελματίες όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί, άξονας δράσης των οποίων είναι η κοινωνική αλλαγή για τη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης, καλούνται να λάβουν ενεργό ρόλο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συγκεκριμένη εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της ανατροφής παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια, μία δυνατότητα που σήμερα παρέχουν ελάχιστες χώρες παγκοσμίως. Ο όρος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την περιγραφή της συγκεκριμένης κατάστασης είναι *ομογονεϊκότητα*, ένας όρος που επινοήθηκε το 1996 από τον γαλλικό Σύλλογο Ομοφυλόφιλων και Λεσβιών Γονέων (Association des Parents Gays et Lesbiens) (Boisson, 2009). Πρόκειται, επομένως, για έναν όρο που είναι σχετικά πρόσφατος, όπως άλλωστε και το ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Αν και το ζήτημα της ομογονεϊκότητας δεν έχει απασχολήσει ακόμη έντονα τις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες, μεταξύ των οποίων και την κυπριακή, εκτιμάται ότι κάποια στιγμή θα κληθούν να το διαχειριστούν, λόγω της διευρυνόμενης αναγνώρισης της ανάγκης για ισότιμη μεταχείριση των ατόμων, ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Ειδικότερα, το ζήτημα θέτει υπό διαπραγμάτευση το δικαίωμα έναντι του αποκλεισμού των ομόφυλων ζευγαριών από τη σχετική δυνατότητα. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται και η σύνδεσή του με την Κοινωνική Εργασία, υπό το πρίσμα της οποίας εκπονείται η εργασία, καθώς ως κλάδος που πρεσβεύει την αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης, καλείται να πάρει θέση.

Η σύνδεση της Κοινωνικής Εργασίας με το ζήτημα της ομογονεϊκότητας και η προσωπική επιθυμία για την εμβάθυνση σε αυτό, οδήγησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για την παρούσα εργασία. Παράλληλα, στο πλαίσιο εκπόνησης της εργασίας, η διενέργεια σχετικής έρευνας στην Κύπρο, όπου η ενασχόληση με τον μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό εν γένει βρίσκεται

ακόμη στα σπάργανα, εκτιμήθηκε ότι ίσως να αποτελέσει έναυσμα για γόνιμο προβληματισμό.

Ο κύριος κορμός της εργασίας χωρίζεται σε δύο μέρη: Στο πρώτο μέρος γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με το ζήτημα της ομογονεϊκότητας. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται έρευνα που διενεργήθηκε για τις ανάγκες της εργασίας, με θέμα τις στάσεις ακαδημαϊκών στην Κύπρο σχετικά με την ομογονεϊκότητα.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ολοκληρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο από αυτά παρατίθενται βασικές πληροφορίες για την ομοφυλοφιλία, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κοινό εννοιολογικό πλαίσιο μεταξύ γράφουσας και αναγνώστη. Αφού παρουσιαστούν συνοπτικά κάποια στοιχεία σχετικά με το «τι είναι» η ομοφυλοφιλία και ποιοι είναι οι παράγοντες που τη διαμορφώνουν, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα δικαιώματα των ατόμων με μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, με έμφαση στα ομοφυλόφιλα άτομα. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στην Κύπρο, εκτιμώντας ότι, αφού η έρευνα που παρουσιάζεται στη συνέχεια της εργασίας διενεργήθηκε στην Κύπρο, είναι σημαντικό ο αναγνώστης να ενημερωθεί περαιτέρω για την κατάσταση στη συγκεκριμένη χώρα αλλά και να διαπιστώσει τη σύγκλισή της με ή την απόκλισή της από άλλες χώρες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται πιο επισταμένα η αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας στην Κύπρο, μέσω της παράθεσης πληροφοριών σχετικά με το νομικό πλαίσιο της χώρας για την προστασία των ατόμων με μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, της διατύπωσης ορισμένων υποθέσεων για τους παράγοντες που επηρεάζουν τον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα συγκεκριμένα άτομα και της παρουσίασης ορισμένων φορέων διεκδίκησης - προάσπισης των δικαιωμάτων τους.

Έχοντας παραθέσει ορισμένες πληροφορίες σχετικά με την ομοφυλοφιλία και τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων στο πρώτο κεφάλαιο, στο τρίτο κεφάλαιο

επιχειρείται η σύνδεση των εννοιών αυτών με τη γονεϊκότητα. Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο πραγματεύεται το ζήτημα της παραχώρησης του δικαιώματος συγγονεϊκότητας στα ομόφυλα ζευγάρια, εστιάζοντας στη σχέση του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων με την ανάπτυξη του παιδιού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σύνδεση της ομογονεϊκότητας με την Κοινωνική Εργασία. Ειδικότερα, το κεφάλαιο περιστρέφεται γύρω από δύο άξονες: Αρχικά σκιαγραφείται η σύνδεση της Κοινωνικής Εργασίας με τις διεκδικήσεις της κοινότητας των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων στο σύνολό της. Έπειτα, η προσοχή στρέφεται στον ρόλο των κοινωνικών λειτουργών στη διαχείριση του ζητήματος της ομογονεϊκότητας στην Κύπρο. Αν και ο ρόλος αυτός δεν μπορεί να προσδιοριστεί με απόλυτη σαφήνεια, μιας και το εν λόγω ζήτημα δεν έχει απασχολήσει ακόμη έντονα την κυπριακή κοινωνία, ώστε να είναι γνωστές οι διαστάσεις και οι προεκτάσεις του, η φιλοσοφία της Κοινωνικής Εργασίας υποδεικνύει βασικές κατευθυντήριες γραμμές για τους κοινωνικούς λειτουργούς, όταν κληθούν να το διαχειριστούν.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, που αποτελεί το δεύτερο μέρος της εργασίας, παρουσιάζεται η προαναφερθείσα έρευνα σχετικά με τις στάσεις ακαδημαϊκών στην Κύπρο για την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια. Πρόκειται για μία ποιοτική έρευνα για την περαιτέρω και πιο στοχευμένη εμβάθυνση στο ζήτημα της ομογονεϊκότητας, σε σύνδεση με όσα παρατίθενται γι' αυτό στο πρώτο μέρος της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ

1.1. ΠΕΡΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ

1.1.1. Ορίζοντας και Χαρακτηρίζοντας την Ομοφυλοφιλία

Η λέξη *ομοφυλοφιλία* δηλώνει τη σεξουαλική έλξη για άτομα του ίδιου φύλου. Αυτή η έλξη μπορεί να παραμένει στο επίπεδο του φαντασιακού, να εκδηλώνεται ως συμπεριφορά ή και να υιοθετείται ως ταυτότητα από το άτομο (American Psychiatric Association, 2013).

Ανάλογα με το χωροχρονικό πλαίσιο και τις επικρατούσες σε αυτό συνθήκες και αντιλήψεις, η ομοφυλοφιλία έχει θεωρηθεί ποικιλοτρόπως και έχει λάβει διάφορους χαρακτηρισμούς: Αμαρτία, ως σεξουαλική συμπεριφορά που δεν αποσκοπεί στην αναπαραγωγή, ανώτερη μορφή «ηρωικού έρωτα», που ξεπερνά αυτόν μεταξύ ενός άνδρα και μίας γυναίκας, τελετουργία ενηλικίωσης για τα αγόρια, ποινικό αδίκημα, διαστροφή, ψυχική ασθένεια κ.ά. (Scasta, 1998. Sullivan, 2003).

Τον Δεκέμβριο του 2013, λίγο μετά την έκδοση της 5ης και πλέον πρόσφατης έκδοσης του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου των Ψυχικών Διαταραχών (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders V - DSM V)¹, η Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία σε επίσημη δήλωσή της ανέφερε ότι «η σεξουαλική έλξη για το

¹Το εν λόγω εγχειρίδιο εκδίδεται από την Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία και αποτελεί σημείο αναφοράς για ζητήματα ψυχικής υγείας που απασχολούν ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, όπως η Κοινωνική Εργασία. Η ομοφυλοφιλία ως per se ψυχική διαταραχή αφαιρέθηκε από αυτό, το 1973, εν όψει της 2ης έκδοσής του (DSM II) (Silverstein, 2009).

ίδιο φύλο [...] δεν είναι εξ ορισμού δηλωτική δυσλειτουργίας της κριτικής ικανότητας, της σταθερότητας, της αξιοπιστίας ή των γενικών κοινωνικών ή επαγγελματικών ικανοτήτων» καθώς και ότι «ο ομόφυλος σεξουαλικός προσανατολισμός δεν συνιστάται ούτε χρειάζεται να τροποποιηθεί [...]» (American Psychiatric Association, 2013, χωρίς σελίδα).

Για τη σύγχρονη επιστημονική κοινότητα, η ομοφυλοφιλία, απογυμνωμένη από τον μανδύα της ασθένειας, της ηθικής κλπ., είναι δηλωτική μόνο του σεξουαλικού προσανατολισμού του ατόμου, ο οποίος δεν θεωρείται μονοδιάστατος. Ειδικότερα, οι LeVay, Baldwin και Baldwin (2009), στο πνεύμα προγενέστερων μελετητών, όπως ο A. Kinsey, τοποθετούν την ομοφυλοφιλία στο ένα άκρο ενός ευρέος φάσματος σεξουαλικού προσανατολισμού, στο άλλο άκρο του οποίου τοποθετούν την ετεροφυλοφιλία (σεξουαλική έλξη για άτομα του αντίθετου φύλου), ενώ ανάμεσά τους εντοπίζουν διάφορους βαθμούς αμφισεξουαλικότητας (σεξουαλική έλξη για άτομα και των δύο φύλων).

1.1.2. Παράγοντες που Διαμορφώνουν τον Ομόφυλο Σεξουαλικό Προσανατολισμό

Ακολούθως, παρατίθενται οι επικρατέστερες σήμερα θεωρίες σχετικά με τους παράγοντες που διαμορφώνουν τον ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Η μη αναφορά σε «αίτια» της ομοφυλοφιλίας ή σε παράγοντες που «προκαλούν» την ομοφυλοφιλία είναι απόλυτα συνειδητή: Μία αντίστοιχη διατύπωση ενδεχομένως παραπέμπει σε μία κατάσταση που είναι «προβληματική», επομένως εύλογα συμπεραίνεται ότι χρειάζεται ή καλό θα ήταν, αφού εξηγηθεί, να διορθωθεί. Σε συνάρτηση με όσα προαναφέρθηκαν, κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην περίπτωση της ομοφυλοφιλίας.

Η αναφορά στους παράγοντες που διαμορφώνουν τον ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό κρίνεται σημαντική στην παρούσα εργασία, υπό το πρίσμα πρόσφατης μελέτης των Frias-Navarro, Monterde-i-Bort, Pascual-Soler και Badenes-Ribera (2013) για την επίδραση που έχει η αντίληψη σχετικά με τους εν λόγω παράγοντες στη στάση που υιοθετείται απέναντι στο ζήτημα της ομογονεϊκότητας. Ειδικότερα, τα ευρήματα της συγκεκριμένης μελέτης, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών, έδειξαν ότι όταν τα άτομα θεωρούν ότι η ομοφυλοφιλία είναι αποτέλεσμα γενετικών επιδράσεων -άρα «μη ελεγχόμενη»-, τείνουν να υιοθετούν ευνοϊκότερη στάση απέναντι στο δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών στη γονεϊκότητα από ό,τι όταν θεωρούν ότι η ομοφυλοφιλία είναι αποτέλεσμα περιβαλλοντικών επιδράσεων -άρα «ελεγχόμενη» και ίσως επιδεκτική αλλαγής-.

Οι πιο διαδεδομένες θεωρίες σχετικά με τους παράγοντες που διαμορφώνουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου μπορούν να διακριθούν σε *βιολογικές* - γενετικές και *ψυχολογικές*. Ένα βασικό στοιχείο που διαφοροποιεί τις δύο κατηγορίες θεωριών είναι η εκ γενετής ή η ύστερη διαμόρφωση του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού.

Σύμφωνα με μία από τις επικρατέστερες *βιολογικές θεωρίες*, ο σεξουαλικός προσανατολισμός καθορίζεται κατά την προγεννητική περίοδο και είναι το αποτέλεσμα του βαθμού της έκθεσης του εμβρυϊκού εγκεφάλου στις ανδρικές γεννητικές ορμόνες (ανδρογόνα) σε μία κρίσιμη περίοδο της ανάπτυξής του: Μειωμένη έκθεση των αρρένων εμβρύων και αυξημένη έκθεση των θηλέων εμβρύων στα ανδρογόνα, ίσως οδηγούν σε ομόφυλη σεξουαλική προτίμηση (LeVay et al., 2009).

Άλλα ερευνητικά ευρήματα έχουν επισημάνει την ενδεχόμενη σημασία μίας ιδιαίτερης περιοχής στον υποθάλαμο του εγκεφάλου, δηλαδή στο τμήμα του

εγκεφάλου που σχετίζεται με τις σεξουαλικές αντιδράσεις. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω περιοχή, η οποία φαίνεται να σχετίζεται με την έλξη για γυναίκες, έχει βρεθεί να είναι μεγαλύτερη στους ετεροφυλόφιλους άνδρες από ό,τι στις γυναίκες και τους ομοφυλόφιλους άνδρες, μεταξύ των οποίων η διαφορά δεν είναι σημαντική (LeVay et al., 2009).

Σύμφωνα με ευρήματα από τον κλάδο της *γενετικής*, πιθανόν να υπάρχει μία υποκείμενη γενετική προδιάθεση που διαμορφώνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Για παράδειγμα, έρευνες έχουν δείξει ότι οι μονοζυγωτικοί δίδυμοι, οι οποίοι έχουν πανομοιότυπο γενετικό υλικό, παρουσιάζουν αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης κοινού σεξουαλικού προσανατολισμού σε σχέση με τους ετεροζυγωτικούς διδύμους (LeVay et al., 2009).

Σημαντικό μέρος των *ψυχολογικών θεωριών* που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τους παράγοντες που διαμορφώνουν τον ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό εκκινούν από τη φροϋδική θεωρία περί ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης. Ο Freud, μελετώντας αρκετά τη φύση της ομοφυλοφιλίας, εντόπισε τη γένεσή της στη φάση του οιδιπόδειου συμπλέγματος: Μία έντονη καθήλωση στη φάση αυτή έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη ομοερωτικής επιθυμίας. Τονίζεται, πάντως, ότι ο Freud δεν θεωρούσε την ομοφυλοφιλία παθολογική κατάσταση, επομένως δεν συνιστούσε την υποβολή των ομοφυλόφιλων ατόμων σε θεραπεία, παρά μόνο αν τα ίδια αισθάνονταν έντονη δυσφορία λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού (Freud, 1925/1991).

Τέλος, αναφέρεται ότι τραυματικές σεξουαλικές εμπειρίες (π.χ. βιασμός) κατά την παιδική ή την εφηβική ηλικία, ενδεχομένως να συνδέονται με την ανάπτυξη ομόφυλης σεξουαλικής προτίμησης (LeVay et al., 2009).

Παρά τις έρευνες που έχουν γίνει από εκπροσώπους διάφορων επιστημονικών κλάδων σχετικά με τον τρόπο διαμόρφωσης του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού, οριστικές απαντήσεις δεν έχουν ακόμη δοθεί, καθώς τα όποια ευρήματα χρειάζονται περαιτέρω έλεγχο. Ολοκληρώνοντας, πάντως, το παρόν υποκεφάλαιο, η ουσία του ζητήματος ίσως να συμπυκνώνεται στη θέση του Mondimore, σύμφωνα με τον οποίο η ομοφυλοφιλία «αναπτύσσεται όπως τα περισσότερα άλλα σύνθετα φαινόμενα συμπεριφοράς, μέσω μίας περίπλοκης και αρκετά ευκρινούς ανθρώπινης ανάμειξης πολλών παραγόντων, βιολογικών, ψυχολογικών και κοινωνικών. [...] κάθε απόπειρα κατανόησης που βασίζεται υπερβολικά μόνο σε έναν από αυτούς τους παράγοντες είναι απλώς ατελής» (Mondimore, 1996, πρόλογος - xii).

1.2. ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΡΝΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΑ ΑΤΟΜΑ

1.2.1. Παράγοντες που Συμβάλλουν στην Παραχώρηση Δικαιωμάτων

Τις τελευταίες δεκαετίες, στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, ολοένα και συχνότερα τα νομοθετικά κείμενα τροποποιούνται, περιλαμβάνοντας διατάξεις που προωθούν την ίση μεταχείριση μεταξύ ετεροφυλόφιλων ατόμων και ατόμων με μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι άνδρες, αμφιφυλόφιλα και τρανσέξουαλ άτομα, εν συντομία ΛΟΑΤ²). Οι τροποποιήσεις

²Η Γιάννου (2012) υποστηρίζει ότι η ομαδοποίηση των συγκεκριμένων ατόμων ως ΛΟΑΤ είναι προβληματική, καθώς υπονοεί κάποια ομοιογένεια, αν και ταυτόχρονα αναγνωρίζει ότι η περιθωριοποίηση που όλα τους υφίστανται, τους ενοποιεί τελικά σε μία ομάδα.

αυτές σχετίζονται τόσο με επιστημονικές διαπιστώσεις από διάφορους κλάδους (Ψυχιατρική, Κοινωνιολογία, Νομική κ.ά.), οι οποίες συμβάλλουν στην άρση στερεότυπων και παγιωμένων αντιλήψεων, όσο και με τη δράση κινημάτων διεκδίκησης των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ ατόμων. Προς επίρρωση του πρώτου σκέλους της θέσης αυτής, μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση της Ελλάδας, όπου η ανδρική ομοφυλοφιλία μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα εδιώκετο ποινικά. Το 1950, όμως, αφαιρέθηκε από τον Ποινικό Κώδικα, επειδή, όπως επισημαίνουν οι Πενταράκη, Κανδειράκη και Παναγιώτου (2009), θεωρήθηκε ασθένεια³.

Εξίσου σημαντική φαίνεται να είναι η επιρροή που ασκούν τα κινήματα διεκδίκησης των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ ατόμων, τα οποία συχνά επικαλούνται και τις επιστημονικές διαπιστώσεις που στηρίζουν τις διεκδικήσεις τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στην Ολλανδία, η κατοχύρωση των συμβιώσεων των ομόφυλων ζευγαριών έγινε το 1997, ως αποτέλεσμα της πίεσης που ασκήθηκε από 2 λεσβίες που διεκδικούσαν σχετικό δικαίωμα (Παπαζήση, 2007). Χωρίς να πρόκειται για παραχώρηση κάποιου δικαιώματος, δηλωτική της αξίας της ακτιβιστικής δράσης είναι και η περίπτωση της αφαίρεσης της ομοφυλοφιλίας από το DSM II (βλ. παραπάνω), η οποία πραγματοποιήθηκε ύστερα από τη σχετική πίεση που άσκησαν ορισμένες οργανώσεις ομοφυλόφιλων ακτιβιστών (Silverstein, 2009)⁴. Πάντως, ακόμη και όταν το εκάστοτε αίτημα δεν ικανοποιείται, η ακτιβιστική δράση είναι σημαντική, γιατί πετυχαίνει να το αναδείξει, θέτοντάς το παράλληλα υπό συζήτηση και προβληματισμό (Παπαδοπούλου, 2007).

³Αν και με τα σημερινά δεδομένα η συγκεκριμένη θεώρηση δεν είναι εύστοχη, ήταν αποδεκτή την εποχή εκείνη.

⁴Το συγκεκριμένο γεγονός, ωστόσο, εγείρει ερωτηματικά για τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία κάποια συμπεριφορά εντάσσεται ή όχι σε μία λίστα δυσλειτουργικών συμπεριφορών: Είναι αμιγώς επιστημονικά ή, σε έναν βαθμό, και πολιτικά;

Σε γενικές γραμμές, οι διεκδικήσεις των ΛΟΑΤ ατόμων στοχεύουν σε δύο σημεία: Στον σεβασμό της προσωπικής τους επιλογής και την ισότιμη μεταχείρισή τους με τα ετεροφυλόφιλα άτομα (Πενταράκη, Κανδειράκη & Παναγιώτου, 2009). Διεκδικούν, δηλαδή, την αναγνώριση τόσο της διαφορετικότητάς τους όσο και της ισότητάς τους με τα ετεροφυλόφιλα άτομα και την εδραίωση του δεύτερου, παρά την παραδοχή του πρώτου.

Τέλος, η Παπαδοπούλου (2007), παρατηρώντας ότι νομοθετικές τροποποιήσεις μπορούν να επέλθουν και όταν οι νεωτερισμοί τείνουν πλέον να εδραιωθούν, υποδεικνύει έναν ακόμη τρόπο παραχώρησης δικαιωμάτων στα ΛΟΑΤ άτομα. Η ίδια, αναφερόμενη στην περίπτωση της μη αναγνώρισης των ομόφυλων ζευγαριών ως οικογένεια, σημειώνει σχετικά: «Στο βαθμό [...] που θα εμφανίζονται ολοένα και περισσότερες de facto οικογένειες, με τα χαρακτηριστικά μιας κλασικής οικογένειας, πλην της διαφοράς των φύλων των συζύγων, το δίκαιο θα αναγκαστεί, για να μην καταστεί παρωχημένο, να αναγνωρίσει τη νέα κοινωνική πραγματικότητα» (Παπαδοπούλου, 2007, σ. 47).

1.2.2. Επίσημες Διακηρύξεις και Επίσημες Πρακτικές

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Από τα σημαντικότερα κείμενα για την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ορίζει ότι:

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις

θηρσκείες, τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, 1948, Άρθρο 2).

Αν και δεν αναφέρεται ρητά η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, η φράση *οποιαδήποτε άλλη κατάσταση* στο τέλος της παραγράφου δίνει τη «λύση» στη συγκεκριμένη παράλειψη. Εικάζεται δε ότι η εν λόγω παράλειψη σχετίζεται με την περίοδο που υπογράφηκε η διακήρυξη (πλέον ο Οργανισμός τάσσεται ρητά ενάντια στις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού), κατά την οποία τα κινήματα διεκδίκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό δεν ήταν ακόμη ιδιαίτερα δυναμικά. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι η πρώτη σχετική οργάνωση είχε συσταθεί ήδη, στο Βερολίνο, το 1897 (LeVay et al., 2009).

Παρά και πέρα από τη Διακήρυξη, η πραγματικότητα είναι ότι σε 78 χώρες⁵ παγκοσμίως, οι σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ομόφυλων ατόμων είναι παράνομες. Καμία από αυτές τις χώρες δεν βρίσκεται στην Ευρώπη⁶: Οι περισσότερες βρίσκονται στην Αφρική, αρκετές είναι στην Ασία και ορισμένες στη Λατινική Αμερική/Καραϊβική και την Ωκεανία. Μάλιστα σε 5 από αυτές (Μαυριτανία, Σουδάν, Ιράν, Σαουδική Αραβία, Υεμένη) καθώς και σε κάποιες περιοχές της Νιγηρίας και της Σομαλίας, οι σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ομόφυλων ατόμων τιμωρούνται με θανατική ποινή, ενώ σε 4 άλλες (Ιράκ, Κατάρ, Μπρουνέι, Πακιστάν), αν και

⁵Με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι χώρες που αναφέρονται στις επόμενες 4 παραγράφους είναι μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

⁶Η τελευταία ευρωπαϊκή περιοχή στην οποία οι σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ομόφυλων ατόμων εθεωρούντο παράνομες ήταν το κατεχόμενο από την Τουρκία τμήμα της Κύπρου, όπου αποποινικοποιήθηκαν τον Ιανουάριο του 2014 (International Lesbian, Gay, Trans and Intersex Association, 2014).

προβλέπεται η θανατική ποινή, δεν είναι σαφές αν εφαρμόζεται (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, 2014).

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να γίνει μία επισήμανση, σε σύνδεση με όσα υποστηρίχτηκαν νωρίτερα για την επίδραση του χωροχρονικού πλαισίου στη θεώρηση της ομοφυλοφιλίας: Οι χρονολογίες που οι διάφορες χώρες αποποινικοποίησαν τις σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ομόφυλων ατόμων ενίοτε διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Για παράδειγμα, στη Γαλλία οι εν λόγω σεξουαλικές πράξεις είχαν αποποινικοποιηθεί από το 1791, εν μέσω της Γαλλικής επανάστασης, όταν για παράδειγμα στη γειτονική της Γερμανία αποποινικοποιήθηκαν τη διετία 1968 - 1969 (στην Ανατολική Γερμανία το 1968 και στη Δυτική Γερμανία το 1969), περίπου 20 χρόνια μετά τη λήξη της ναζιστικής περιόδου, κατά την οποία τα ομοφυλόφιλα άτομα αποτέλεσαν βασικούς στόχους εξόντωσης (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, 2014).

Ως προς τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, αυτές απαγορεύονται βάσει Συντάγματος σε μόλις 6 χώρες (Νότια Αφρική, Ελβετία, Κόσσοβο, Πορτογαλία, Σουηδία και τμήματα της Γερμανίας). Λίγο περισσότερες (27) είναι οι χώρες στις οποίες τα εγκλήματα μίσους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού συνιστούν «επιβαρυντική περίπτωση». Οι περισσότερες από αυτές βρίσκονται στην Ευρώπη. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι τα 2 τελευταία χρόνια, 4 κράτη μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, μεταξύ των οποίων και 2 ευρωπαϊκά (Λιθουανία και Ρωσία), έθεσαν σε ισχύ νόμους για την καταπολέμηση της «ομοφυλόφιλης προπαγάνδας», με το σκεπτικό της προστασίας των «χρηστών ηθών», κυρίως σε ό,τι αφορά τα παιδιά (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, 2014).

Αναφορικά με τη νομική αναγνώριση των ομόφυλων ζευγαριών, ο γάμος μεταξύ ομόφυλων ατόμων αναγνωρίζεται σε 14 χώρες και σε τμήματα 3 ακόμη χωρών⁷. Σε 11 χώρες και σε τμήματα 3 ακόμη χωρών τα ομόφυλα ζευγάρια απολαμβάνουν όλα ή τα περισσότερα από τα δικαιώματα του γάμου (π.χ. ασφαλιστικά, φορολογικά, κληρονομικά, δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης) μέσω πρακτικών, όπως η *κατοχυρωμένη συμβίωση*, ενώ σε 8 χώρες και σε τμήματα 2 ακόμη χωρών, μερικά από τα δικαιώματα αυτά (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, 2014).

Ευρωπαϊκή Ένωση

Αντίθετα με την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο πιο πρόσφατος Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται ρητά στις διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού⁸. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του Άρθρου 21 του κειμένου, «Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 18 Δεκεμβρίου 2000).

⁷Την περίοδο που υλοποιείτο η εργασία, η Φινλανδία προστέθηκε στις χώρες που παρέχουν δικαίωμα γάμου όπως και υιοθεσίας στα ομόφυλα ζευγάρια, εγκρίνοντας σχετικό νομοσχέδιο («Φινλανδία: Νομιμοποίηση των γάμων», 2014).

⁸Τόσο η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα όσο και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν πολιτικές διακηρύξεις και όχι νομικά δεσμευτικά κείμενα, επομένως δεν ισχύουν απόλυτα για τις χώρες που τα έχουν υπογράψει. Εντούτοις, έχουν αποκτήσει χαρακτήρα εθιμικού δικαίου.

Πέρα από το προαναφερθέν, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει συντάξει και άλλα κείμενα για τον αποκλεισμό των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού σε διάφορα ζητήματα, όπως η Οδηγία 2000/78/ΕΚ για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2 Δεκεμβρίου 2000).

1.2.3. Η Πραγματικότητα των ΛΟΑΤ Ατόμων στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Σε έρευνα που διεξήγαγε το 2012 ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις διακρίσεις που υφίστανται τα ΛΟΑΤ άτομα λόγω των σεξουαλικών τους προτιμήσεων, φάνηκε ότι, παρά τα όποια επίσημα κείμενα, η πραγματικότητα των ΛΟΑΤ ατόμων, έτσι όπως τη βιώνουν τα ίδια, παρουσιάζει ακόμη μελανά σημεία (European Union Agency for Fundamental Rights, 2013).

Η έρευνα έδειξε ότι τα ΛΟΑΤ άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα (93.079 άτομα, κάτοικοι των 27 -τότε- κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κροατίας⁹) θεωρούσαν ότι υφίστανται σχετικές διακρίσεις. Συνολικά, 1 στους 3 συμμετέχοντες δήλωσε πως, τη χρονιά που προηγήθηκε της έρευνας, είχε αισθανθεί ότι υπέστη διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού σε τουλάχιστον μία από τις εξής κατηγορίες: Στέγαση, φροντίδα υγείας, εκπαίδευση, κοινωνικές υπηρεσίες και πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες (European Union Agency for Fundamental Rights, 2013).

⁹Η Κροατία αναφέρεται χωριστά, γιατί την περίοδο που διενεργήθηκε η έρευνα δεν αποτελούσε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ένταξή της σε αυτήν έγινε τον Ιούλιο του 2013.

Σταχυολογώντας ορισμένα από τα ευρήματα της έρευνας, με βασικό κριτήριο τη συνάφειά τους με την παρούσα εργασία, σε ερώτημα σχετικά με την εμπειρία της εις βάρος τους διάκρισης ή παρενόχλησης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, το συνολικό ποσοστό των ΛΟΑΤ ατόμων που απάντησε θετικά ήταν 47%. Για τους συμμετέχοντες που ζούσαν στην Κύπρο¹⁰, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 56%, ενώ μόλις 3 χώρες είχαν υψηλότερα ποσοστά. Στην ερώτηση της έρευνας σχετικά με την προσωπική εμπειρία της εις βάρος τους διάκρισης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού κατά την αναζήτηση εργασίας ή στην εργασία, το ποσοστό των συμμετεχόντων που απάντησε θετικά ήταν 20%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους συμμετέχοντες που ζούσαν στην Κύπρο ήταν 30%. Σημειώνεται ότι επρόκειτο για το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των χωρών που έλαβαν μέρος στην έρευνα (European Union Agency for Fundamental Rights, 2013).

Εστιάζοντας στους συμμετέχοντες - κατοίκους της Κύπρου και ειδικότερα στις λεσβίες και τους ομοφυλόφιλους άνδρες, παρατίθενται τα εξής αποτελέσματα της έρευνας: Στην ερώτηση σχετικά με το εύρος των θετικών μέτρων που εφαρμόζονται στη χώρα που κατοικούν για την προώθηση του σεβασμού των δικαιωμάτων των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων ανδρών και των αμφισεξουαλικών ατόμων, 49% των λεσβιών απάντησε ότι είναι πολύ μικρό και 2% πολύ μεγάλο, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τους ομοφυλόφιλους άνδρες ήταν 50% και 1%. Στην ερώτηση σχετικά με τους παράγοντες που θα επέτρεπαν στους συμμετέχοντες να ζουν πιο άνετα ως ΛΟΑΤ άτομα στη χώρα που κατοικούν, 71% των λεσβιών και 79% των ομοφυλόφιλων ανδρών συμφώνησαν ότι θα συνέβαλε η προώθηση των δικαιωμάτων τους από τις εθνικές αρχές, 76% των λεσβιών και 84% των

¹⁰ Δεν είναι γνωστό αν η έρευνα αφορούσε μόνο το τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας ή αν συμπεριελάμβανε και το κατεχόμενο από την Τουρκία τμήμα της Κύπρου.

ομοφυλόφιλων ανδρών η εκπαίδευση των δημόσιων υπαλλήλων σχετικά με τα δικαιώματά τους και 76% των λεσβιών και 78% των ομοφυλόφιλων ανδρών η μεγαλύτερη αποδοχή των διάφορων τύπων σεξουαλικού προσανατολισμού από θρησκευτικούς ηγέτες. Ακόμη, 85% των λεσβιών και 84% των ομοφυλόφιλων ανδρών συμφώνησαν ότι θα συνέβαλε η δυνατότητα να παντρευτούν και/ή να αναγνωριστεί η σχέση τους, ενώ 80% των λεσβιών και 63% των ομοφυλόφιλων ανδρών η δυνατότητα να γίνουν ανάδοχοι/θετοί γονείς. Τέλος, όταν κλήθηκαν να αξιολογήσουν τον βαθμό στον οποίο γίνεται εκτεταμένη χρήση προσβλητικής γλώσσας για τα ΛΟΑΤ άτομα από τους πολιτικούς της χώρας στην οποία ζουν, 32% των λεσβιών και 30% των ομοφυλόφιλων ανδρών απάντησε πολύ εκτεταμένη και 34% των λεσβιών και 29% των ομοφυλόφιλων ανδρών αρκετά εκτεταμένη (European Union Agency for Fundamental Rights, 2013).

Αξίζει να αναφερθεί ότι η εικόνα που μετέφεραν οι ΛΟΑΤ συμμετέχοντες - κάτοικοι της Κύπρου στην προαναφερθείσα έρευνα συμπίπτει με τα ευρήματα έτερης έρευνας σχετικά με τις διακρίσεις, η οποία διεξήχθη το 2012, με τη συμμετοχή του γενικού πληθυσμού των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ερωτηθέντες σχετικά, οι συμμετέχοντες - κάτοικοι της Κύπρου, σε ποσοστό 77% απάντησαν ότι οι διακρίσεις εις βάρος των ομοφυλόφιλων και των αμφιφυλόφιλων ατόμων είναι πολύ διαδεδομένες στην Κύπρο (το αντίστοιχο ποσοστό για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν 46%) (Eurobarometer, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

2.1. ΛΟΑΤ ΑΤΟΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο φάνηκε ότι τα ΛΟΑΤ άτομα στην Κύπρο υφίστανται διακρίσεις λόγω της σεξουαλικής τους προτίμησης. Καταγράφοντας, όμως, τις υποκειμενικές εμπειρίες των συμμετεχόντων στις έρευνες και με δεδομένους τους περιορισμούς που οι έρευνες συχνά συνεπάγονται (π.χ. η έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διεξήχθη ηλεκτρονικά, επομένως άτομα χωρίς πρόσβαση στο διαδίκτυο ήταν αδύνατο να συμμετάσχουν), θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι τα στοιχεία δεν ανταποκρίνονται απαραίτητα -τουλάχιστον όχι απόλυτα- στην πραγματικότητα. Η ακόλουθη παρουσίαση του νομικού πλαισίου στην Κύπρο για την προστασία των συγκεκριμένων ατόμων και την ίση μεταχείρισή τους με τα άτομα με ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, αναμένεται να παρέχει μία σαφέστερη και δύσκολα αμφισβητήσιμη εικόνα της κατάστασης.

Σημαντικές μεταβολές στον τρόπο που η Κύπρος αντιμετωπίζει τα ΛΟΑΤ άτομα άρχισαν να παρατηρούνται στα τέλη του 20ου αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, το 1998 οι σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ομόφυλων ατόμων έπαψαν να είναι αξιόποινες και να επισύρουν την ποινή της φυλάκισης. Σημειώνεται ότι το αξιόποιο των πράξεων αυτών ήταν κατάλοιπο της βικτοριανής νομοθεσίας, από την περίοδο της βρετανικής αποικιοκρατίας, και ενός νόμου που ψηφίστηκε το 1885. Ακόμη, η νομοθεσία αφορούσε σεξουαλικές πράξεις μόνο μεταξύ ανδρών, απόρροια όχι κάποιας διαφορετικής - προοδευτικής θεώρησης της γυναικείας ομοφυλοφιλίας, αλλά αγνόησής της, όπως και της γυναικείας σεξουαλικότητας εν γένει, τουλάχιστον από

τον νομοθέτη (Καραγιάννης, 2010). Το 2002 εξισώθηκε το κατώτατο ηλικιακό όριο συναινετικών σεξουαλικών πράξεων μεταξύ ομόφυλων και ετερόφυλων ατόμων και 2 χρόνια αργότερα, το 2004, θεσμοθετήθηκε η απαγόρευση των διακρίσεων στον χώρο εργασίας λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, 2014).

Οι προαναφερθείσες ρυθμίσεις προέκυψαν εν μέρει ως αποτέλεσμα ευρωπαϊκών πιέσεων: Η καταδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην προσφυγή Κύπριου πολίτη (Αλέκος Μοδινός) για την ποινικοποίηση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας, το 1993, αλλά και η επικείμενη ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, οδήγησαν σε ρυθμίσεις σύμφωνες με τις Ευρωπαϊκές Συνθήκες (Καραγιάννης, 2010). Στη συγκεκριμένη περίπτωση το κίνητρο για τις ρυθμίσεις είναι θεμελιώδους σημασίας, καθώς αντανακλά μία τάση συμμόρφωσης από τη μεριά της πολιτείας (πρέπει να θεσμοθετηθεί κάτι, ακόμη και αν ουσιαστικά δεν αναγνωρίζεται), τάση που δεν συμβαδίζει απαραίτητα με την ωρίμανση των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών ενός τόπου, οι οποίες οδηγούν σε κοινωνικές αλλαγές (αναγνωρίζεται κάτι και πρέπει να θεσμοθετηθεί).

Σήμερα, στο πλαίσιο της λήψης μέτρων για την προστασία των ατόμων ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, αναμένεται η ψήφιση του νομοσχεδίου που κατατέθηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων στις 10/10/2013, σύμφωνα με το οποίο ποινικοποιούνται και τιμωρούνται οι εμπρόθετες πράξεις βίας και μίσους κατά προσώπων βάσει του γενετήσιου προσανατολισμού τους ή της ταυτότητας φύλου τους (Βουλή των Αντιπροσώπων, 2014).

Ως προς τις δυνατότητες των ομόφυλων ζευγαριών στην Κύπρο να συνυπάρξουν σε κάποιο οικογενειακό ή/και συμβιωτικό σχήμα, δεν παρέχεται

κανενός είδους νομική αναγνώριση των ομόφυλων σχέσεων. Ένα βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση φαίνεται να επιχειρείται με νομοσχέδιο που συντάχθηκε τον Οκτώβριο του 2014 για σκοπούς ρύθμισης των εκτός γάμου συμβιώσεων και κατοχύρωση του συμφώνου συμβίωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νομοσχεδίου, το *σύμφωνο συμβίωσης* αναφέρεται στην έγγραφη σύμβαση της συμβίωσης μεταξύ δύο ενήλικων προσώπων, είτε ετερόφυλων είτε ομόφυλων (Υπουργείο Εσωτερικών, 2014). Τέλος, τα ομόφυλα ζευγάρια στην Κύπρο δεν έχουν δικαίωμα συγγονεικότητας: Ένα ομοφυλόφιλο άτομο μπορεί να είναι ή να γίνει γονέας, όμως το τέκνο αυτού δεν μπορεί να αναγνωριστεί από τον/τη σύντροφό του, γεγονός που, με δεδομένη τη μη αναγνώριση της σχέσης τους, είναι μάλλον αναμενόμενο.

2.2. ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ: ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΙΤΙΕΣ

Εξετάζοντας ορισμένες πιθανές αιτίες για τις οποίες η Κύπρος δεν έχει παραχωρήσει δικαιώματα που άλλες χώρες έχουν παραχωρήσει στα ομοφυλόφιλα άτομα, εκφράζοντας έτσι κάποιες αντιστάσεις απέναντι στο ζήτημα, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά σε μία θεωρία γενικότερου χαρακτήρα, που δεν αφορά αποκλειστικά την Κύπρο ούτε μόνο την περίπτωση της ομοφυλοφιλίας. Πρόκειται για τη *θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας*, που είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη δημιουργία στερεότυπων και προκαταλήψεων. Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, η κοινωνική ταυτότητα αποτελείται «από εκείνες τις όψεις της αυτο-εικόνας (self - concept) ενός ατόμου οι οποίες προέρχονται από τις κοινωνικές κατηγορίες στις οποίες θεωρεί ότι ανήκει» (Tajfel & Turner, 1986, στο Κοκκινάκη, 2006, σ. 238). Η κοινωνική ταυτότητα μπορεί να είναι θετική ή αρνητική, συμβάλλοντας στην υψηλή ή τη χαμηλή

αυτοεκτίμηση του ατόμου, αντίστοιχα. Η αξιολόγηση της κοινωνικής ταυτότητας (θετική ή αρνητική) διαμορφώνεται κυρίως από τις συγκρίσεις που γίνονται μεταξύ της ενδοομάδας (ομάδα στην οποία ανήκει το άτομο) και των σχετικών εξωομάδων (ομάδες στις οποίες δεν ανήκει το άτομο), με το ευνοϊκό για την ενδοομάδα αποτέλεσμα να οδηγεί σε θετική κοινωνική ταυτότητα και το δυσμενές σε αρνητική. Ως εκ τούτου, τα άτομα επιδιώκουν ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα για την ενδοομάδα, ενίοτε εις βάρος των εξωομάδων (Κοκκινάκη, 2006). Σε αυτό το συλλογιστικό πλαίσιο, τα μέλη της ομάδας των ετεροφυλόφιλων, σε μία προσπάθεια ενίσχυσης της κοινωνικής τους ταυτότητας, ίσως καταφεύγουν στην υποτίμηση της ομάδας των ομοφυλόφιλων, δηλαδή της εξωομάδας.

Συνεχίζοντας και εστιάζοντας στην περίπτωση της Κύπρου, αξίζει να γίνει επισκόπηση του προφίλ της κυπριακής κοινωνίας. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες (Onoufriou, 2009. Trimikliniotis & Karayanni, 2008), η κυπριακή κοινωνία φαίνεται να είναι συντηρητική σε ζητήματα σεξουαλικότητας και οι Κύπριοι φέρονται να υιοθετούν «παραδοσιακές» αντιλήψεις σε σχετικά ζητήματα. Αυτές οι αντιλήψεις αντιστοιχούν στην ετεροκανονικότητα, δηλαδή την αναγνώριση της ετεροφυλοφιλίας ως μοναδικής «φυσιολογικής» και άρα, επιθυμητής σεξουαλικής συμπεριφοράς. Επομένως, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Καραγιάννης (2010), στην Κύπρο «η ομοφυλοφιλία [...] μαστίζει την καρδιά αυτού που θεωρείται γνώριμο και οικείο» (σ. 164). Στο πλαίσιο αυτό, αμφισβητώντας τον τρόπο με τον οποίο είθισται να προσλαμβάνεται η σεξουαλικότητα, η ομοφυλοφιλία ίσως είναι αναμενόμενο να συναντά αντιστάσεις.

Επιπλέον, η θεώρηση της ομοφυλοφιλίας φαίνεται να επηρεάζεται από τον θεσμό της οικογένειας, ο οποίος είναι θεμελιώδης στην Κύπρο. Ο όρος *οικογένεια* στην προκειμένη περίπτωση αντιστοιχεί στο σχήμα που προκύπτει από τον γάμο δύο

ετερόφυλων ατόμων, ο οποίος συνδέεται με την αναπαραγωγή. Η δημιουργία οικογένειας φαίνεται να είναι υψηλός στόχος για τους Κύπριους (Οπουφρίου, 2009), μεταξύ άλλων, γιατί αποτελεί βασικό δίκτυο προστασίας του ατόμου καθώς και γιατί μέσω αυτής αναμένεται να μεταβιβαστούν οι αξίες της κυπριακής κοινωνίας στις επόμενες γενεές. Ως εκ τούτου, στη συλλογική συνείδηση, ένα ομοφυλόφιλο άτομο, δεδομένου ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί στο οικογενειακό σχήμα που περιγράφηκε παραπάνω (τουλάχιστον αν επιλέξει να «υπερασπιστεί» την ταυτότητά του), απειλεί τον θεσμό και, τελικά, τη διατήρηση των αξιών της κυπριακής κοινωνίας.

Προχωρώντας στην παράθεση των πιθανών αιτιών αντίστασης στην ομοφυλοφιλία στην Κύπρο, είναι σκόπιμη η αναφορά στη στάση της Εκκλησίας απέναντι στο θέμα. Η στάση ενός φορέα, όπως η Εκκλησία, μπορεί να είναι βαρύνουσας σημασίας, ανάλογα με την αξία που αποδίδεται στον φορέα. Σύμφωνα με τον Καραγιάννη (2010, σ. 160), οι (Ελληνο)Κύπριοι «[...] έχουν μάθει να υποκλίνονται στην Εκκλησία ως τον αδιαμφισβήτητο φύλακα του ηθικού ιστού του νησιού[...]». Οι θέσεις της Εκκλησίας, πέρα από τα ηθικά, εκτείνονται και σε πολιτικά ζητήματα: «Η Εκκλησία εδώ είναι περισσότερο ένα πολιτικό, παρά θρησκευτικό σώμα» (Καραγιάννης, 2010, σ. 160). Η στάση της Εκκλησίας παρουσιάζεται αναλυτικότερα στη συνέχεια. Διευκρινίζεται, ωστόσο, ότι η εκτενέστερη αναφορά στην Εκκλησία δεν υποδηλώνει αυξημένη επίδραση του συγκεκριμένου παράγοντα σε σχέση με τους υπόλοιπους. Ο λόγος που γίνεται έγκειται στο γεγονός ότι ορισμένες θέσεις που πρόσφατα διατύπωσε φαίνεται να είναι ακραίες και ενδεχομένως παραπλανητικές.

Τον Μάιο του 2014, με αφορμή την 1η Παρέλαση Υπερηφάνειας των ΛΟΑΤ ατόμων στην Κύπρο (στη Λευκωσία, στις 31/05/2014), η Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, με επίσημη ανακοίνωσή της, τάχθηκε εναντίον της διεκδίκησης δικαιωμάτων των

ομοφυλόφιλον ατόμων αλλά και της ταυτότητάς τους εν γένει (Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, 2014). Η ανακοίνωση ξεκινούσε εκφράζοντας «ανησυχία» και «θλίψη» για τα τεκταινόμενα, υπονοώντας εξαρχής την αντίθεση της Ιεράς Αρχιεπισκοπής με αυτά. Έπειτα, η δράση των ΛΟΑΤ της Κύπρου αποδιδόταν σε επείσακτες επιδράσεις (μία άλλη διάσταση του «φταίνε οι ξένοι») ή και στη θολωμένη κρίση τους (και όχι στη θέση τους ότι δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους ετεροφυλόφιλους).

Ακολουθούσε η παράθεση αποσπασμάτων από χριστιανικές πηγές, που, κατά την Ιερά Αρχιεπισκοπή, επιβεβαίωναν την προβληματική φύση της ομοφυλοφιλίας. Τις χριστιανικές πηγές (επίκληση στο θείο - στην αυθεντία) συμπλήρωνε η επιστήμη (επίκληση στη λογική). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την ανακοίνωση, Εκκλησία και επιστήμη «θεωροῦν τὴν ὁμοφυλοφιλία πτώση καὶ ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου» και «συνιστοῦν σωστὴ ἀντιμετώπιση καὶ θεραπεία». Όπως προαναφέρθηκε, όμως, τουλάχιστον οι επίσημες φωνές των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστήμων έχουν εγκαταλείψει εδώ και χρόνια τη θέση αυτή.

Στη συνέχεια, η ανακοίνωση αναφερόταν στα «τραγικὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁμοφυλοφιλίας», όπως παιδεραστία, AIDS, έξαρση διαζυγίων και διάλυση οικογενειών¹¹, αφύσικη υιοθεσία κ.ά. Εξετάζοντας συνοπτικά τα σημεία αυτά, με εξαίρεση το ζήτημα της παιδεραστίας και της αφύσικης υιοθεσίας που θίγονται σε επόμενο κεφάλαιο, αναφέρεται ενδεικτικά ότι σύμφωνα με έκθεση του ελληνικού Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (2014), το 2013 καταγράφηκαν 920 νέοι φορείς του ιού HIV στην Ελλάδα. Αν και η πιο ευάλωτη ομάδα ήταν αυτή των ανδρών που

¹¹Η αναφορά στην έξαρση των διαζυγίων και τη διάλυση οικογενειών εντάσσεται στη γενικότερη ρητορική περί κρίσης της οικογένειας τη σύγχρονη εποχή. Εντούτοις, όπως παρατηρεί ο Νικολόπουλος (2011), αυτό που στη σύγχρονη εποχή αμφισβητείται δεν είναι ο θεσμός της οικογένειας συλλήβδην, αλλά η «παραδοσιακή συμβατική οικογένεια». Για παράδειγμα, οι ομοφυλόφιλοι που επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια, προφανώς στηρίζουν τον θεσμό, σε μία νεωτερική, όμως, μορφή του.

είχαν σεξουαλικές επαφές με άνδρες (συνολικά 307 περιπτώσεις), υπήρχε επίσης ένας σημαντικός αριθμός ατόμων που είχαν μολυνθεί από τον ιό μέσω σεξουαλικών επαφών με άτομα του αντίθετου φύλου (122 περιπτώσεις). Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ο ιός δεν προσβάλλει μόνο τα ομοφυλόφιλα άτομα. Τα αυξημένα ποσοστά εμφάνισής του στη συγκεκριμένη ομάδα σχετίζονται με παράγοντες, η ανάλυση των οποίων δεν εμπίπτει στους στόχους της παρούσας εργασίας, όμως, αυτός καθαυτός ο σεξουαλικός προσανατολισμός τους δεν αποτελεί έναν από αυτούς.

Σε σχέση με την επίδραση της ομοφυλοφιλίας στον θεσμό της οικογένειας, σημειώνεται ότι το 2012, στην Ολλανδία, την πρώτη χώρα που θεσμοθέτησε τον γάμο μεταξύ ομόφυλων ατόμων, το ακαθάριστο ποσοστό διαζυγίων (ο λόγος του αριθμού των διαζυγίων προς τον μέσο πληθυσμό, εκφρασμένος ανά χίλιους κατοίκους) ήταν 2,1, ενώ στην Κύπρο, όπου ανάλογοι γάμοι δεν επιτρέπονται, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 2,4. Επιπλέον, συγκριτικά με το 2001, οπότε και θεσμοθετήθηκαν οι εν λόγω γάμοι στην Ολλανδία, το αντίστοιχο ποσοστό παρουσιαζόταν μειωμένο (από 2,3 σε 2,1). Αντίθετα, στην Κύπρο για το ίδιο διάστημα παρουσιάστηκε αύξηση του ποσοστού (από 1,7 σε 2,4) (Eurostat, 2014). Εν κατακλείδι, διάφοροι παράγοντες μπορεί να συνδέονται με τα συγκεκριμένα ποσοστά (π.χ. λήψη μέτρων κοινωνικής πολιτικής που διευκολύνουν ή εμποδίζουν τη λήψη διαζυγίου), αλλά η σύναψη γάμων μεταξύ ομοφυλόφιλων ατόμων μάλλον δεν είναι ένας από αυτούς.

Κλείνοντας την αναφορά στην ανακοίνωση της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, σημειώνεται ότι, αφού διευκρίνιζε ότι δεν καταδικάζεται το ομοφυλόφιλο άτομο (κάτι τέτοιο, άλλωστε, θα ξένιζε, αφού νοείται ως ασθενής), αλλά οι πράξεις του και ότι το ομοφυλόφιλο άτομο είναι ευπρόσδεκτο στους κόλπους της Εκκλησίας, έκλεινε με μία παράγραφο που εμπεριείχε το αξιακό σχήμα *Πατρίς - Θρησκεία - Οικογένεια*, με

αναφορές όπως «λαός στην Κύπρο», «χριστεπώνυμο πλήρωμα της Έκκλησίας» και «οί κογενειακοί [...] περιβάλλον».

Ολοκληρώνοντας την παράθεση των πιθανών αιτιών που σχετίζονται με τις αντιστάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία στην Κύπρο, εκτιμάται ότι ειδικά η θεώρηση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας επηρεάζεται και από το εθνικό πρόβλημα της διαίρεσης του τόπου: Ο Κύπριος άνδρας καλείται να είναι ρωμαλέος και ανδρείος, λόγω μίας ενδεχόμενης τουρκικής απειλής (Καραγιάννης, 2010). Σύμφωνα με τη στερεοτυπική θεώρησή του, ο ομοφυλόφιλος άνδρας δεν πληροί τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Σε αυτό το συλλογιστικό πλαίσιο, λοιπόν, ο ομοφυλόφιλος Κύπριος άνδρας ίσως θεωρείται ότι αποτελεί κίνδυνο και για την επιβίωση του έθνους.

2.3. Η «ΑΛΛΗ» ΦΩΝΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Στην προσπάθεια να πάψει η κυπριακή κοινωνία να είναι συντηρητική στο ζήτημα του μη ετερόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού, ορισμένες ομάδες δραστηριοποιούνται κατά των διακρίσεων εις βάρος των ΛΟΑΤ ατόμων. Αν και οι επιμέρους στόχοι της δράσης τους σχετίζονται με τα δικαιώματα των συγκεκριμένων ατόμων, απώτερος σκοπός τους είναι η δημιουργία μίας κοινωνίας ισότιμης για όλα τα μέλη της. Αντίστοιχα, οργανώσεις και φορείς που, χωρίς να επικεντρώνονται στα δικαιώματα της ΛΟΑΤ κοινότητας, πρεσβεύουν την αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης, είναι συχνά αρωγοί και υποστηρικτές των προαναφερθεισών ομάδων.

Η πιο δυναμική οργάνωση για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ ατόμων στη σύγχρονη Κύπρο, κρίνοντας από τις δράσεις που υλοποιεί, φαίνεται να είναι η *accept-Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφισεξουαλικοί, Τρανς (ΛΟΑΤ) Κύπρου*. Πρόκειται για ένα επίσημα αναγνωρισμένο σωματείο, το οποίο συστάθηκε το 2010, με έδρα τη

Λευκωσία. Πρωταρχικοί σκοποί του σωματείου, όπως αυτοί αναφέρονται στο καταστατικό του, είναι (Accept - Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφισεξουαλικοί, Τρανς (ΛΟΑΤ) Κύπρου, 2010, σ. 3):

- Η ενημέρωση της κυπριακής κοινωνίας για θέματα σεξουαλικότητας.
- Η πρόληψη της ανάπτυξης ομοφοβικών τάσεων, η καταπολέμηση τέτοιων φαινομένων, η διαφύλαξη του πλουραλιστικού κοινωνικού περιβάλλοντος και η ενσωμάτωση αυτού στην ευρύτερη κοινωνία.
- Η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας, όσον αφορά στο σεβασμό των προσωπικών σεξουαλικών επιλογών.
- Η υλική και ψυχολογική στήριξη (ΛΟΑΤ) ατόμων και ατόμων άμεσα συνδεδεμένων με αυτούς καθώς και η επικοινωνία και ενημέρωση όσον αφορά αυτούς.
- Η διεκδίκηση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η καταπολέμηση προκαταλήψεων και διακρίσεων εις βάρος των ΛΟΑΤ ατόμων.

Επιπρόσθετους σκοπούς του σωματείου αποτελούν η συνεργασία με οργανισμούς, η προώθηση ερευνών, η συμμετοχή σε συνέδρια και η διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων με θέματα που αφορούν το σωματείο καθώς και η προώθηση της εφαρμογής της ευρωπαϊκής νομοθεσίας σε σχέση με τη σεξουαλικότητα.

Παρά τη σχετικά πρόσφατη ίδρυσή του, το σωματείο έχει κάνει ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία του, με δράσεις όπως η προαναφερθείσα διοργάνωση της 1ης Παρέλασης Υπερηφάνειας στην Κύπρο, η οποία συγκέντρωσε πάνω από 4.000 άτομα, μεταξύ των οποίων εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη χώρα, Κύπριοι ευρωβουλευτές, βουλευτές, ξένοι πρέσβεις, εκπρόσωποι κομμάτων και οργανώσεων κ.ά. Από την εκδήλωση, ωστόσο, δεν έλειψαν ορισμένες αρνητικές αντιδράσεις, που

προήλθαν κυρίως από το Παγκύπριο Χριστιανικό Ορθόδοξο Κίνημα («Πάνω από 4.000 κόσμου», χ.χ.).

Του σωματείου *accept* - Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφισεξουαλικοί, Τρανς (ΛΟΑΤ) Κύπρου προϋπήρξε το Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Κύπρου (ΑΚΟΚ), το οποίο συστάθηκε το 1987, ως η πρώτη σχετική οργάνωση στην Κύπρο, με ιδρυτή και πρόεδρο τον Αλέκο Μοδινό. Αν και η δράση του είναι πλέον περιορισμένη, στο παρελθόν άσκησε σημαντική πίεση για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων (βλ. αποποινικοποίηση σεξουαλικών πράξεων μεταξύ ομόφυλων ατόμων, παραπάνω). Σήμερα, υπάρχει επίσης η *Rainbow Youth Cyprus* μία ανεπίσημη ομάδα, που απαρτίζεται από νεαρά άτομα (ηλικίας ως 35 ετών), με στόχους που στηρίζουν το όραμα για μία πιο δίκαιη και απαλλαγμένη από διακρίσεις κοινωνία και πιο συγκεκριμένα, απαλλαγμένη από διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Τέλος, στο κατεχόμενο από την Τουρκία τμήμα της Κύπρου εδρεύει και δραστηριοποιείται η *Queer Cyprus Association*, που συστάθηκε το 2007 ως *Initiative Against Homophobia* και έλαβε τη σημερινή της ονομασία το 2012.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ

3.1. ΠΕΡΙ ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ

3.1.1. Γονεϊκότητα - Ανατροφή - Γονεϊκοί Ρόλοι

Σύμφωνα με τις Ribbens McCarthy και Edwards (2011), ο όρος *γονεϊκότητα* αναφέρεται στις διαδικασίες εκείνες που προσδιορίζουν συγκεκριμένα ενήλικα¹² άτομα (γονείς) που θεωρείται ότι έχουν ιδιαίτερους δεσμούς με συγκεκριμένα παιδιά, με συναφείς προσδοκίες για τη φροντίδα τους (ανατροφή) και την ένταξή τους στην κοινωνία. Η *γονεϊκότητα* και η *ανατροφή* είναι αλληλένδετες έννοιες (δεν είναι τυχαίο ότι οι σχετικές λέξεις στην αγγλική γλώσσα είναι ομόρριζες *-parenthood* και *parenting*, αντίστοιχα-), με την πρώτη να αναφέρεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο ο ρόλος του γονέα είναι θεσμοθετημένος ως κοινωνική μορφή και τη δεύτερη να αναφέρεται γενικά σε ένα σύνολο πρακτικών και δραστηριοτήτων του γονέα στη σχέση με το/τα παιδί/ά του.

Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο που διαδραματίζουν οι γονείς στην ανάπτυξη του παιδιού, καθώς θεωρείται ότι η εξέλιξη και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων ενός παιδιού σχετίζονται αφενός με έμφυτους παράγοντες αφετέρου με την ανατροφή του. Ως εκ τούτου, η κάλυψη των ιδιαίτερων

¹²Αν και ο συγκεκριμένος ορισμός συνδέει τη γονεϊκότητα με την ενηλικίωση, επισημαίνεται ότι αυτό δεν είναι απόλυτο και υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις ατόμων που γίνονται γονείς όντες ανήλικοι. Η εστίαση στα ενήλικα άτομα ίσως γίνεται επειδή ο ορισμός αφορά τον τρόπο με τον οποίο η σχέση γονέα - παιδιού είναι θεσμοθετημένη στις δυτικές κοινωνίες, αν και δεν αποκλείεται να πρόκειται για αδυναμία του.

αναγκών του παιδιού, προκειμένου να επιτευχθεί η ολοκληρωμένη ανάπτυξή του (σωματική, κοινωνική, γνωστική, ηθική, συναισθηματική και γλωσσική), είναι κεντρικής σημασίας για την οικογένεια και καθορίζει το περιεχόμενο της «κατάλληλης» ανατροφής αλλά και την ασκούμενη οικογενειακή κοινωνική πολιτική (Ribbens McCarthy & Edwards, 2011). Η ανατροφή αξιολογείται με κριτήρια τη δέσμευση, την υπευθυνότητα, τη σταθερότητα και την ικανότητα που επιδεικνύουν οι γονείς (Boisson, 2009).

Οι ρόλοι των γονέων, λοιπόν, όταν δεν πρόκειται μόνο για τους γεννήτορες (βιολογικοί γονείς) ενός παιδιού, περιστρέφονται γύρω από τη φροντίδα του. Αν και η φροντίδα συχνά θεωρείται ως στοιχείο συνυφασμένο με τη θηλυκή φύση, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να εμπλέκονται πιο άμεσα και πιο ενεργά στην ανατροφή του παιδιού, στη σύγχρονη εποχή η αντίστοιχη εμπλοκή των ανδρών φαίνεται να έχει αυξηθεί (Ribbens McCarthy & Edwards, 2011). Από την άλλη, η συνεχιζόμενη παραδοχή, έστω και σιωπηρή, συγκεκριμένων ρόλων στην ανατροφή των παιδιών που σχετίζονται με το ένα ή το άλλο βιολογικό φύλο διαφαίνεται στη συχνά χρησιμοποιούμενη έκφραση *αντιστροφή των ρόλων* (π.χ. όταν οι γυναίκες αναλαμβάνουν την οικονομική ασφάλεια του παιδιού και οι άνδρες την κάλυψη των συναισθηματικών του αναγκών). Χαρακτηριζόμενοι ως *αντεστραμμένοι*, οι νέοι ρόλοι που αναλαμβάνουν οι γυναίκες και οι άνδρες υποδηλώνουν μία νέα συνθήκη, η οποία αναιρεί την «κανονική». Πάντως, η αλλαγή αυτή δείχνει ότι οι ρόλοι των δύο φύλων δεν είναι βιολογικά καθορισμένοι (με εξαίρεση την περίπτωση του θηλασμού), αλλά μετασχηματίζονται βάσει κοινωνικοπολιτισμικών συνθηκών. Ως εκ τούτου, τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες φαίνεται να είναι ικανοί να εξασφαλίσουν την ολοκληρωμένη ανάπτυξη ενός παιδιού.

3.1.2. *Επιθυμία Γονεϊκότητας στα Ομοφυλόφιλα Άτομα*

Αν σε περασμένες δεκαετίες η ομοφυλοφιλία και η γονεϊκότητα ή ακόμη και η επιθυμία γονεϊκότητας έμοιαζαν ασύμβατες έννοιες, σήμερα κάτι τέτοιο δεν ισχύει, τουλάχιστον όχι απόλυτα. Παράγοντες όπως α) η αποσύνδεση της σεξουαλικής επαφής από την αναπαραγωγή (στην οποία συνέβαλαν τόσο η χρήση μεθόδων αντισύλληψης, με σκοπό την αποφυγή της αναπαραγωγής, όσο και η χρήση μεθόδων υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, για τον ακριβώς αντίθετο σκοπό) που έφερε πιο κοντά την ετερόφυλη με την ομόφυλη σεξουαλικότητα, β) η αποσύνδεση της ετερόφυλης συζυγικότητας από τη γονεϊκότητα μέσα από την εμφάνιση νέων οικογενειακών σχημάτων (κυρίως των μονογονεϊκών) και γ) η -μερική- αμφισβήτηση των αυστηρά καθορισμένων ρόλων των γονέων βάσει του βιολογικού τους φύλου, καλλιέργησαν το έδαφος, ώστε τα ομοφυλόφιλα άτομα να εκφράσουν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, να ικανοποιήσουν την επιθυμία τους να γίνουν γονείς (Gratton, 2004).

Αναφερόμενη στους λόγους για τους οποίους τα ομοφυλόφιλα άτομα επιθυμούν να γίνουν γονείς, η Perrin σε συνεργασία με την Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health (2002) υποστηρίζει ότι πολλοί από αυτούς είναι κοινοί με τους λόγους για τους οποίους το επιθυμούν και τα ετεροφυλόφιλα άτομα: Η ικανοποίηση του ενστίκτου για αναπαραγωγή, η ικανοποίηση της επιθυμίας να αφήσουν το «αποτύπωμά» τους στην ιστορία ή να συνεχίσουν την ιστορία της οικογένειας από την οποία προέρχονται, η ανάγκη να δώσουν και να λάβουν αγάπη και φροντίδα αλλά και η ελπίδα για στήριξή τους σε προχωρημένη ηλικία.

Αντίστοιχα, κοινά είναι και πολλά από τα ζητήματα που λαμβάνουν υπόψη τους τα ομοφυλόφιλα και τα ετεροφυλόφιλα άτομα που επιθυμούν να γίνουν γονείς: Ο χρόνος που δύνανται να διαθέσουν σε ένα παιδί, οι οικονομικές υποχρεώσεις που συνεπάγεται η ανατροφή του και οι γενικότερες ευθύνες της γονεϊκότητας (μέριμνα για την υγεία, την εκπαίδευση του παιδιού κλπ.). Ακόμη, ο βαθμός στον οποίο θα επηρεαστεί η σχέση τους με τον/τη σύντροφό τους από την έλευση ενός παιδιού, η προσωπική τους υγεία, ως προϋπόθεση για να αναλάβουν τη φροντίδα ενός παιδιού, καθώς και η ικανότητά τους να εναρμονίσουν τον γονεϊκό τους ρόλο με τους υπόλοιπους ρόλους που έχουν αναλάβει ως ενήλικα άτομα (επαγγελματικούς, κοινωνικούς κ.ά.) (Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002). Οι ομοιότητες αυτές απορρέουν από το γεγονός ότι, τελικά, σε μία κοινωνία «οι αναπαραστάσεις και οι εννοιολογήσεις της οικογένειας μετέχουν σε και αντλούν από τα ίδια πολιτισμικά συμφραζόμενα» (Καντσά, 2007, σ. 145), ανεξάρτητα από τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν με το κυρίαρχο οικογενειακό μοντέλο.

Σαφώς, δεν επιθυμούν όλα τα ομοφυλόφιλα άτομα να γίνουν γονείς, όπως δεν το επιθυμούν και όλα τα ετεροφυλόφιλα άτομα. Ανεξάρτητα από την ύπαρξη της συγκεκριμένης επιθυμίας ή όχι, όμως, η αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος αποτελεί πλέον ζητούμενο για τα ομοφυλόφιλα άτομα, στο πλαίσιο της άρσης των διακρίσεων εις βάρος τους¹³. Για την προάσπιση της ομόφυλης γονεϊκότητας,

¹³Σύμφωνα με τον Gratton (2004), ορισμένοι ομοφυλόφιλοι άνδρες υιοθετούν μία διαφορετική οπτική γύρω από τη σχετική επιθυμία. Την αντιλαμβάνονται ως μία τάση «συμμόρφωσης» στην ετεροφυλοφιλία και άρνησης των συνθηκών ζωής που συνεπάγεται η ομοφυλοφιλία. Αντίθετα, άλλοι θεωρούν την έκφραση και την προσπάθεια ικανοποίησής της ως αντιδραστική τάση απέναντι στην αντίληψη περί ασυμβατότητας ομοφυλοφιλίας και επιθυμίας πατρότητας. Αντίστοιχη διχογνωμία υφίσταται σχετικά με το τι συνιστά η θεσμοθέτηση των ομόφυλων γάμων: Αμφισβήτηση της

μάλιστα, έχουν συσταθεί και ξεχωριστές οργανώσεις, εθνικές και διεθνείς (*Association des Parents et Futurs Parents Gays et Lesbiens* στη Γαλλία, *Οικογένειες Ουράνιο Τόξο* στην Ελλάδα, *Network of European LGBT Families Associations* στην Ευρώπη, *Family Equality Council* στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κλπ.).

3.1.3. Από την Επιθυμία στην Πράξη

Σήμερα, η δυνατότητα των μελών των ομόφυλων ζευγαριών να γίνονται γονείς και να ανατρέφουν από κοινού παιδιά αναγνωρίζεται νομικά σε λίγες χώρες παγκοσμίως. Όπως και αναφορικά με άλλα δικαιώματα (π.χ. δικαιώματα γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια), οι νομοθεσίες μεταξύ των χωρών αυτών παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους. Επομένως, ο τρόπος με τον οποίο θα επιλέξουν να γίνουν γονείς και να αναθρέψουν ένα παιδί τα μέλη ενός ομόφυλου ζευγαριού εξαρτάται, μεταξύ άλλων παραγόντων (προσωπικές επιθυμίες, οικονομικές δυνατότητες κ.ά.), και από τις κείμενες νομοθεσίες της εκάστοτε χώρας.

Τα μέλη των ομόφυλων ζευγαριών μπορούν να γίνουν γονείς από κοινού με διάφορους τρόπους (Clarke, 2001): Μέσω υιοθεσίας/αναδοχής, είτε από κοινού είτε όταν το ένα μέλος του ζευγαριού υιοθετεί το βιολογικό -συνήθως από πρότερη ετερόφυλη σχέση- ή το θετό παιδί του έτερου μέλους, μέσω υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (για παράδειγμα, σε περίπτωση **λεσβιών**, με τη γονιμοποίηση ωαρίων της μίας εκ των δύο με σπέρμα δότη ή μέσω παρένθετης μητρότητας, οπότε η μία σύντροφος μπορεί να προσφέρει το ωάριο που γονιμοποιείται με σπέρμα κάποιου δότη και η άλλη να κυοφορήσει το γονιμοποιημένο ωάριο, και σε περίπτωση

ετεροκανονικότητας ή «θρίαμβο» των ετεροσεξουαλικών προτύπων (Ribbens McCarthy & Edwards, 2011);

ομοφυλόφιλων ανδρών, μέσω παρένθετης μητρότητας, οπότε κάποια γυναίκα κυοφορεί ένα ωάριο -στις περισσότερες περιπτώσεις ξένο, όχι δικό της- που γονιμοποιήθηκε από σπερματοζωάριο ενός από τους δύο συντρόφους in vitro) κ.ά.

Στην Ευρώπη, λιγότερες από το ένα τρίτο των χωρών επιτρέπουν και στα δύο μέλη ενός ομόφυλου ζευγαριού να αποτελούν νόμιμους γονείς ενός παιδιού. Στο σύνολο των χωρών αυτών, ευρύτερα αναγνωρισμένη πρακτική είναι η υιοθεσία «δεύτερου γονέα»¹⁴ (νόμιμη σε 14 χώρες). Ακολουθούν η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή για ζευγάρια (νόμιμη σε 11 χώρες), η κοινή υιοθεσία (νόμιμη σε 10 χώρες) και τέλος η αυτόματη αναγνώριση συγγονεϊκότητας¹⁵ (νόμιμη σε 5 χώρες). Διευκρινίζεται ότι σε ορισμένες χώρες αναγνωρίζονται όλες αυτές οι πρακτικές (π.χ. Δανία), ενώ σε άλλες, μερικές (π.χ. Βέλγιο) ή μία (π.χ. Σλοβενία) (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - Europe, 2014).

Όσες χώρες έχουν παραχωρήσει δικαιώματα συγγονεϊκότητας στα ομόφυλα ζευγάρια παρέχουν επίσης τη δυνατότητα νομιμοποίησης της σχέσης τους (μέσω του γάμου ή/και κάποιας άλλης πρακτικής)¹⁶. Ως εκ τούτου, δεν θα πρέπει να θεωρείται τυχαίο ότι, για παράδειγμα, η Ολλανδία, η πρώτη χώρα παγκοσμίως που επέτρεψε την κοινή υιοθεσία στα ομόφυλα ζευγάρια το 2001, την ίδια χρονιά νομιμοποίησε τους γάμους μεταξύ ομοφυλόφιλων ατόμων. Όμοια, το γεγονός ότι στην Κύπρο τα

¹⁴Πρόκειται για την περίπτωση που μεταξύ 2 ομόφυλων συντρόφων ο ένας/η μία αποτελεί βιολογικό ή θετό γονέα του παιδιού και ο άλλος/η άλλη υιοθετεί το παιδί, χωρίς ο «αρχικός γονέας» να χάνει κάποιο από τα γονεϊκά του δικαιώματα, με αποτέλεσμα το παιδί να αποκτά 2 νόμιμους γονείς.

¹⁵Η νομική αναγνώριση της σχέσης δύο ατόμων συνεπάγεται αυτόματα την αναγνώριση των παιδιών του ενός από το άλλο.

¹⁶Αυτό, πάντως, δεν ισχύει και αντίστροφα, καθώς δεν παρέχουν δυνατότητα συγγονεϊκότητας στα μέλη των ομόφυλων ζευγαριών όλες οι χώρες που με κάποιον τρόπο αναγνωρίζουν τις σχέσεις τους (π.χ. Ανδόρα) (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - Europe, 2014).

ομόφυλα ζευγάρια δεν έχουν δικαίωμα από κοινού ανατροφής παιδιών βρίσκεται σε άμεση σύνδεση, κατά μία έννοια αιτιολογική, με την απουσία κάθε είδους νομικής αναγνώρισης για τα ζευγάρια αυτά. Σχολιάζοντας τη διάσταση που υπάρχει μεταξύ των χωρών σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα, επισημαίνεται ότι, χωρίς να αποτελεί τον αποκλειστικό δείκτη, «ο σεβασμός της διαφορετικότητας και ως προς τον τρόπο οργάνωσης της οικογενειακής ζωής, αποτελεί ένα δείκτη που χαρακτηρίζει τον πολιτισμό μιας κοινωνίας» (Κογκίδου, 2007, σ. 130).

Η μη αναγνώριση της συγγονεϊκότητας στα ομόφυλα ζευγάρια μπορεί να προκαλέσει διάφορα προβλήματα. Για παράδειγμα, όταν πρόκειται για ζευγάρια που ανατρέφουν από κοινού ένα παιδί, αλλά μόνο το ένα μέλος αποτελεί νόμιμο γονέα, το άλλο δεν μπορεί να κάνει χρήση των διευκολύνσεων που παρέχονται στους εργαζόμενους γονείς (π.χ. άδεια ανατροφής τέκνου ή διευκολύνσεις μειωμένου ωραρίου), ώστε να ανταποκρίνεται πλήρως στα γονεϊκά καθήκοντα που άτυπα μεν, ουσιαστικά δε, έχει αναλάβει. Ακόμη, όπως σημειώνουν οι Chamberlain, Miller και Bornstein (2008), σε περίπτωση που η σχέση ενός ομόφυλου ζευγαριού λήξει, αν και τα δύο μέλη δεν αναγνωρίζονται ως νόμιμοι γονείς, μπορεί να τεθεί θέμα με τις υποχρεώσεις του μη αναγνωρισμένου γονέα στη σχέση του με το παιδί (π.χ. υποχρέωση οικονομικής στήριξης). Τέλος, τίθεται και το ζήτημα του μηνύματος που λαμβάνει το παιδί που ανατρέφεται από ένα ομόφυλο ζευγάρι, τα μέλη του οποίου αποτελούν για το παιδί τους «γονείς του», όταν αυτοί στερούνται δικαιωμάτων που απολαμβάνουν τα ετερόφυλα ζευγάρια γονέων, καθώς κρίνονται «ακατάλληλοι» λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού (Sullivan & Baques, 2000).

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι, παρά τις ομοιότητες, οι περιπτώσεις των ομοφυλόφιλων και των ετεροφυλόφιλων ατόμων που επιθυμούν να γίνουν γονείς παρουσιάζουν και κάποιες σημαντικές διαφορές, οι οποίες σχετίζονται με παράγοντες

που είναι επιβαρυντικοί για τους πρώτους. Τα ομοφυλόφιλα άτομα χρειάζεται να λάβουν υπόψη τους, να επεξεργαστούν και συχνά να επιλύσουν επιπρόσθετα ζητήματα, διαδικαστικά/νομικά (π.χ. υιοθεσία ή υποβοηθούμενη αναπαραγωγή;) και μη, καθώς συνήθως καλούνται να διαχειριστούν και την κοινωνική επιφύλαξη, αμφισβήτηση, ή ακόμη και αποδοκιμασία των προθέσεών τους (Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002. Tasker, 2010). Το γεγονός ότι, παρά τις δυσκολίες αυτές, τα ομοφυλόφιλα άτομα επιδιώκουν να γίνουν γονείς, σε μερικές περιπτώσεις συνεπάγεται ότι το επιλέγουν πιο συνειδητά από ό,τι τα ετεροφυλόφιλα άτομα (χωρίς αυτό, βέβαια, να σημαίνει ότι τα ετεροφυλόφιλα άτομα λειτουργούν επιπόλαιο) (Δαμάσκος, 2007. Tasker, 2010).

3.2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ: ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ακολούθως, παρατίθενται τα βασικότερα επιχειρήματα όσων εναντιώνονται ή εμφανίζονται διστακτικοί στο ζήτημα της ομογονεϊκότητας, είτε πρόκειται για επίσημους φορείς είτε για όσους εκφράζουν τη λεγόμενη «κοινή γνώμη»¹⁷. Αξιολογούνται ως τα «βασικότερα» επιχειρήματα, με το σκεπτικό ότι, σε γενικές γραμμές, γύρω από αυτά περιστρέφονται τα σχετικά άρθρα για την ομογονεϊκότητα (π.χ. Clarke, 2001. Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002. Tasker, 2005 κ.ά.).

Παράλληλα με τα επιχειρήματα, παρατίθενται και ανάλογα ευρήματα από επιστημονικές έρευνες στις οποίες συμμετείχαν ομοφυλόφιλοι και ετεροφυλόφιλοι

¹⁷Η κοινή γνώμη, όπως θα φανεί στη συνέχεια, έχει ξεχωριστή σημασία στην αντιμετώπιση της ομογονεϊκότητας, ενώ, κατά περίπτωση, επίσημες αποφάσεις και κοινή γνώμη αλληλεπιδρούν.

γονείς, τα παιδιά αυτών ή/και εκπαιδευτικοί των παιδιών, ώστε ο αναγνώστης να βοηθηθεί να αντιληφθεί την ορθότητα ή την αβασιμότητα του κάθε επιχειρήματος. Επισημαίνεται ότι οι σχετικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί μέχρι σήμερα παρουσιάζουν κάποιες αδυναμίες: Μικρό δείγμα συμμετεχόντων, υπερεκπροσώπηση λεσβιών έναντι ομοφυλόφιλων ανδρών¹⁸, τεχνικές δειγματοληψίας - μικρή αντιπροσωπευτικότητα δείγματος, κ.ά. (Tasker, 2005). Οι αδυναμίες των ερευνών δεν καθιστούν απορριπτέα τα ευρήματά τους, αλλά επισημαίνουν την ανάγκη για περαιτέρω και σχολαστικότερη διερεύνηση του θέματος.

3.2.1. Φύση των Επιχειρημάτων

Τα επιχειρήματα κατά της ομογονεϊκότητας μπορούν να διαχωριστούν σε αυτά που προτάσσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της ομογονεϊκότητας στην ανάπτυξη ενός παιδιού (τα περισσότερα) και σε εκείνα που επικεντρώνονται στον «ανήθικο» ή «αφύσικο» χαρακτήρα της ομογονεϊκότητας (Clarke, 2001). Ο διαχωρισμός αυτός δεν συνεπάγεται ότι τα επιχειρήματα δεν σχετίζονται μεταξύ τους: Αντίθετα, μπορεί να αλληλοσυμπληρώνονται, ενώ, σε κάποιες περιπτώσεις, ενδεχομένως να χρησιμοποιείται κάποιο και να υπολανθάνει κάποιο άλλο.

Τα επιχειρήματα που κάνουν λόγο για τις αρνητικές επιπτώσεις της ομογονεϊκότητας στην ανατροφή ενός παιδιού σχετίζονται με το επονομαζόμενο *βέλτιστο συμφέρον του παιδιού*. Η έκφραση απαντάται σε διάφορα κείμενα και

¹⁸Η υπερεκπροσώπηση των λεσβιών έναντι των ομοφυλόφιλων ανδρών φαίνεται να συνδέεται με το γεγονός ότι πρακτικά είναι ευκολότερο για εκείνες να γίνουν γονείς (Chamberlain, Miller & Bornstein, 2008) αλλά και την κυρίαρχη ιδέα περί μητρότητας και μητρικού ενστίκτου που ίσως συντελεί σε ευμενέστερες αξιολογήσεις των αιτημάτων τους για ανατροφή ενός παιδιού.

αποτελεί βασική επιδίωξη των επίσημων αρχών όταν χειρίζονται ζητήματα σχετικά με παιδιά και συνακόλουθα, βασικό γνώμονα με τον οποίο λαμβάνονται σχετικές αποφάσεις (π.χ. θέσπιση νόμων για την ανατροφή των παιδιών, αποφάσεις δικαστικών αρχών για την ανάθεση της γονικής μέριμνας, γνωμοδοτικές εκθέσεις κοινωνικών υπηρεσιών για την τοποθέτηση ενός παιδιού σε θετή ή ανάδοχη οικογένεια). Αναφερόμενοι στην περίπτωση των δικαστών που καλούνται να αποφασίσουν για ζητήματα γονικής μέριμνας, οι Chamberlain et al. (2008) αναφέρουν ότι οι παράγοντες που λαμβάνουν υπόψη τους είναι οι οικονομικές, συναισθηματικές και αναπτυξιακές ανάγκες του παιδιού, η καταλληλότητα των γονέων, οι επιθυμίες του παιδιού και η συμβολή των γονέων στη ζωή του παιδιού. Όπως παρατηρούν, όμως, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού δεν είναι εύκολο να οριστεί και δεν ερμηνεύεται πάντα με τον ίδιο τρόπο. Με άλλα λόγια, παρά ορισμένες κοινές παραδοχές (π.χ. η σχολική φοίτηση θεωρείται -τουλάχιστον στις δυτικές κοινωνίες- ότι εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού), η ερμηνεία του και κυρίως ο προσδιορισμός των παραγόντων που το διασφαλίζουν εμπεριέχει την υποκειμενική κρίση.

3.2.2. *Επιχειρήματα Κατά της Ομογονεϊκότητας*

Ομογονεϊκότητα και ταυτότητα φύλου των παιδιών

Σύμφωνα με ένα σύνθημα επιχειρήματα που σχετίζεται με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, τα παιδιά που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς δεν λαμβάνουν τα κατάλληλα πρότυπα ρόλων, με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν διαστρεβλωμένη ταυτότητα φύλου. Κεντρικό άξονα του εν λόγω επιχειρήματος αποτελεί η *θεωρία της κοινωνικής μάθησης* του Α. Bandura. Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, η απόκτηση

και η διατήρηση μίας συμπεριφοράς βασίζεται στην παρατήρηση και τη μίμηση της συμπεριφοράς πρότυπων μοντέλων και την ενίσχυση που ακολουθεί τη μίμηση (Κοκκινάκη, 2006). Στο πλαίσιο αυτό, τα παιδιά, παρατηρώντας και μιμούμενα τις συμπεριφορές των γονέων τους, διαμορφώνουν τις δικές τους.

Επιπλέον, κεντρική στο συγκεκριμένο επιχείρημα είναι η έννοια της *ταυτότητας του φύλου*, δηλαδή της αυτοαντίληψης του ατόμου για το φύλο του, η οποία διαμορφώνεται από τα βιολογικά χαρακτηριστικά που φέρει από τη γέννησή του ως αρσενικό ή θηλυκό και από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που του αποδίδονται από την κοινωνία της οποίας αποτελεί μέλος, ανάλογα με το βιολογικό του φύλο. Τα συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά συγκροτούν το *κοινωνικό φύλο*, όρος ο οποίος αντιστοιχεί στις ιδιότητες, χαρακτηριστικά ή συμπεριφορές που αποδίδονται από το κοινωνικό περιβάλλον στα δύο βιολογικά φύλα, αρσενικό και θηλυκό (Turner, 1999). Εν ολίγοις, άνδρες και γυναίκες αναμένεται να παρουσιάζουν διακριτές συμπεριφορές, ενδιαφέροντα κλπ. και να επιτελούν διακριτούς ρόλους, που χαρακτηρίζονται «ανδρικά» και «γυναικεία», αντίστοιχα. Υποστηρίζεται, λοιπόν, ότι μεγαλώνοντας με άτομα του ενός βιολογικού φύλου, τα παιδιά δεν λαμβάνουν ερεθίσματα σχετικά με το αντίθετο φύλο, γεγονός που αποτελεί πρόβλημα, ειδικά όταν πρόκειται για δύο γυναίκες που ανατρέφουν ένα αγόρι ή δύο άνδρες που ανατρέφουν ένα κορίτσι, καθώς απουσιάζει το βιολογικό φύλο οι συμπεριφορές του οποίου αναμένεται να αποτελέσουν αντικείμενα μίμησης.

Η θέση αυτή παραβλέπει τις επιδράσεις που ασκούν στα παιδιά (γενικά), εκτός από τους γονείς τους και άλλα ενήλικα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους, συγγενικά και μη (παππούδες/γιαγιάδες, θείοι/ες, εκπαιδευτικοί κλπ.), οι ομάδες των συνομηλίκων στις οποίες εντάσσονται αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τις επιδράσεις αυτές, μάλιστα, φαίνεται να ενθαρρύνουν οι ομοφυλόφιλοι γονείς, ώστε

να προβάλλουν στα παιδιά τους διάφορα και διαφορετικά μεταξύ τους πρότυπα (Tasker, 2010). Η Clarke (2001) σχολιάζει σχετικά ότι το συγκεκριμένο επιχείρημα στηρίζεται εν μέρει και στην αντίληψη ορισμένων ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα όχι μόνο έλκονται από άτομα του ίδιου φύλου, αλλά επιλέγουν και να συναναστρέφονται αποκλειστικά με άτομα του ίδιου φύλου, αντίληψη η οποία είναι λανθασμένη.

Επιπλέον, το επιχείρημα στηρίζεται στην πεποίθηση ότι το κοινωνικό φύλο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον σεξουαλικό προσανατολισμό (Clarke, 2001). Σύμφωνα με την πεποίθηση αυτή, στην περίπτωση των ομοφυλόφιλων ατόμων, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν στο βιολογικό τους φύλο είναι αλλοιωμένα, με αποτέλεσμα να υστερούν σε ανδρισμό ή θηλυκότητα σε σχέση με τα ετεροφυλόφιλα άτομα. Συνακόλουθα, θεωρείται ότι ως γονείς αδυνατούν να εμφυσήσουν στο παιδί τους κοινωνικούς ρόλους που αντιστοιχούν στο βιολογικό του φύλο, αφού οι ίδιοι ως ομοφυλόφιλα άτομα δεν ανταποκρίνονται ικανοποιητικά σε αυτούς.

Εντούτοις, πρόσφατη έρευνα έδειξε ότι τα υιοθετημένα παιδιά των ομοφυλόφιλων και των ετεροφυλόφιλων γονέων, αγόρια και κορίτσια, δεν διαφέρουν μεταξύ τους ως προς την ανάπτυξη του κοινωνικού φύλου (Farr, Forssell & Patterson, 2010). Η εν λόγω έρευνα επιβεβαιώνει και την τεχνική αναφορά των Perrin και Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health (2002), σύμφωνα με την οποία μελέτες έχουν δείξει ότι η ταυτότητα του φύλου των παιδιών που ανατρέφονται από 1 ή 2 ομοφυλόφιλους γονείς, όπως αυτή εκφράζεται στα παιχνίδια που παίζουν, στις δραστηριότητες που επιδίδονται, στα ρούχα που φορούν, στις φιλίες τους κλπ. συνάδει με τα κοινωνικώς αναμενόμενα για το βιολογικό τους φύλο και δεν παρουσιάζει διαφορές από την ταυτότητα του φύλου των παιδιών που ανατρέφονται από ετεροφυλόφιλους γονείς.

Ομογονεϊκότητα και σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών

Σύμφωνα με ένα άλλο επιχείρημα που περιστρέφεται γύρω από το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, τα παιδιά που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς γίνονται ομοφυλόφιλα. Το συγκεκριμένο επιχείρημα έχει 2 βασικά σημεία που χρήζουν προσοχής: Κατ' αρχάς, υπονοεί ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων καθορίζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών, παραβλέποντας την επίδραση άλλων παραγόντων στη διαμόρφωση του σεξουαλικού προσανατολισμού (Clarke, 2001). Σε αυτό το πλαίσιο, όμως, θα αναμενόταν οι ετεροφυλόφιλοι γονείς να ανατρέφουν αποκλειστικά ετεροφυλόφιλα παιδιά, κάτι το οποίο δεν ισχύει.

Ακολούθως, η συγκεκριμένη θέση μπορεί να ερμηνευτεί ως ετεροσεξιστική: Υποστηρίζοντας ότι οι ομοφυλόφιλοι γονείς «δημιουργούν» ομοφυλόφιλα παιδιά και για τον λόγο αυτό δεν θα πρέπει να γίνονται γονείς, υπονοεί ότι ένα ομοφυλόφιλο παιδί είναι μη επιθυμητό. Ουσιαστικά, λοιπόν, πρόκειται για μία θέση, που, ανεξάρτητα από το αν τεκμηριώνεται επιστημονικά, υποστηρίζει την ανωτερότητα του ετερόφυλου έναντι του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού, θεωρώντας τους φυσική τάση και αποτέλεσμα «διαβρωτικής» επίδρασης, αντίστοιχα, και αυτή είναι μάλλον η σημαντικότερη αδυναμία της.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα που περιλαμβάνονται στην τεχνική αναφορά που αναφέρθηκε νωρίτερα (Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002), δεν υπάρχει διαφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών 1 ή 2 ομοφυλόφιλων γονέων συγκριτικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών ετεροφυλόφιλων γονέων. Στην αναφορά σημειώνεται ότι κάποιοι μελετητές βρήκαν ότι οι νεαροί ενήλικες (άνδρες και γυναίκες) με λεσβίες μητέρες είχαν αυξημένες πιθανότητες να έχουν σκεφτεί το ενδεχόμενο να εμπλακούν αλλά και να έχουν εμπλακεί σε τουλάχιστον μία σύντομης

διάρκειας σχέση με ομόφυλο άτομο, όμως ο βαθμός στον οποίο αντιλαμβάνονταν τους εαυτούς τους ως ομοφυλόφιλους δεν διέφερε από εκείνον των νεαρών ενηλίκων με ετεροφυλόφιλες μητέρες (Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002). Ανάλογα ευρήματα μπορούν να σχετίζονται με τη μικρότερη διστακτικότητα των παιδιών ομοφυλόφιλων γονέων να δηλώσουν τυχόν ομοφυλοφιλικές φαντασιώσεις/σκέψεις, συμπεριφορές ή ακόμη και ταυτότητες, επειδή στο περιβάλλον που έχουν ανατραφεί αυτά είναι πιο αποδεκτά από ό,τι σε ένα περιβάλλον ετεροφυλόφιλων γονέων (Chambelain et. al, 2008).

Ομογονεϊκότητα και κοινωνική προσαρμογή των παιδιών

Σύμφωνα με ένα τρίτο επιχείρημα κατά της ομογονεϊκότητας, τα παιδιά που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς υφίστανται κοινωνική αποδοκιμασία ή/και απομόνωση. Το εν λόγω επιχείρημα διαφέρει από τα δύο προηγούμενα, καθώς επιβεβαιώνεται ερευνητικά. Πιο συγκεκριμένα, έχει βρεθεί ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν με 1 ή περισσότερα ομοφυλόφιλα άτομα βιώνουν αρνητικές αντιδράσεις από το κοινωνικό περιβάλλον και συγκεκριμένα σε επίπεδο γενικό/θεσμικό (π.χ. δικαστές, σχολικοί σύμβουλοι, κοινωνικοί λειτουργοί), οικογενειακό (ο ετεροφυλόφιλος γονέας, σε περιπτώσεις που το παιδί γεννήθηκε σε πρότερη ετερόφυλη σεξουαλική σχέση του ομοφυλόφιλου γονέα, και μέλη του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος) και σε επίπεδο συνομηλίκων/φίλων και άλλων γονέων (Fairtlough, 2008. Titlestad & Pooley, 2014).

Το γεγονός ότι, ερευνητικά, φαίνεται πράγματι να υπάρχουν αυξημένες πιθανότητες τα παιδιά των ομοφυλόφιλων γονέων να γίνουν δέκτες αρνητικών συμπεριφορών, δεν συνεπάγεται ότι, προκειμένου να μην εκδηλώνονται ανάλογες συμπεριφορές, θα πρέπει να εκλείψουν τα άτομα που τις υφίστανται (ουσιαστικά, τα θύματα). Με αυτόν τον τρόπο δεν επιλύονται αυτού του τύπου τα προβλήματα,

αντίθετα, συντηρούνται μέχρι να βρεθεί ένας άλλος «στόχος» απέναντι στον οποίο θα εκφραστούν. Κατ' αναλογία, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι για παράδειγμα οι δυσλεκτικοί μαθητές μπορεί να αποτελέσουν «στόχο» για τους συμμαθητές τους, επομένως, για να προστατευτούν, δεν θα πρέπει να τους επιτρέπεται να φοιτούν στη γενική τάξη. Αντίθετα, όμως, οι ενδεικνυόμενες πρακτικές σε αυτήν την περίπτωση περιλαμβάνουν την εκπαίδευση του συνόλου των παιδιών, ώστε να μάθουν να σέβονται και να αποδέχονται τη διαφορετικότητα. Παράλληλα, συνιστάται τα παιδιά που υφίστανται τις όποιες αρνητικές συμπεριφορές να διδάσκονται πώς να τις χειρίζονται εποικοδομητικά, ώστε να αναπτύσσουν ανεξάρτητη σκέψη και δύναμη για να υπερασπίζονται τις πεποιθήσεις τους (Sullivan & Baques, 2000).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την Clarke (2001), το συγκεκριμένο επιχείρημα συχνά χρησιμοποιείται με αναφορά στην κοινωνία που στιγματίζει, περιθωριοποιεί κλπ. και τα άτομα που το χρησιμοποιούν εξαιρούν τον εαυτό τους από το κοινωνικό σύνολο. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, να μεταθέτουν τη δική τους προκατάληψη σε τρίτους, εκφράζοντας παράλληλα -φαινομενικά τουλάχιστον- το ενδιαφέρον τους για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

Ομογονεϊκότητα και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη - διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών

Στο ίδιο πνεύμα, γίνεται λόγος για την αρνητική επίδραση στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς. Εντούτοις, σχετικές έρευνες (Erich, Leung & Kindle, 2005. Farr et al., 2010) δεν έδειξαν διαφορές στην εκδήλωση δυσλειτουργικών συμπεριφορών, είτε εξωτερικευμένων είτε εσωτερικευμένων, μεταξύ των υιοθετημένων παιδιών από ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια, απορρίπτοντας την υπόθεση της συσχέτισης των προβλημάτων αυτών με τον

σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων. Για την ακρίβεια, αν και τα ποσοστά εκδήλωσης δυσλειτουργικών συμπεριφορών και για τις δύο ομάδες ενέπιπταν στα όρια του «κανονικού» εύρους, τα παιδιά των ομόφυλων ζευγαριών φάνηκε να εκδηλώνουν λιγότερες δυσλειτουργικές συμπεριφορές από τα παιδιά των ετερόφυλων ζευγαριών. Ωστόσο δεν επρόκειτο για στατιστικά σημαντική διαφορά.

Όμοια, επισκοπήσεις άλλων ερευνών δείχνουν ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στη συναισθηματική ανάπτυξη και την εμφάνιση δυσλειτουργικών συμπεριφορών μεταξύ των παιδιών που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς και των παιδιών που μεγαλώνουν με ετεροφυλόφιλους γονείς, ενώ αναφέρεται ότι τα παιδιά που ανατρέφονται από ομοφυλόφιλους γονείς επιδεικνύουν μεγαλύτερη ανοχή στη διαφορετικότητα και είναι πιο στοργικά με τα μικρότερα παιδιά (Perrin & the Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002).

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε έρευνα της Fairtlough (2008) με νεαρά άτομα που μεγάλωσαν με 1 ή 2 ομοφυλόφιλους ενήλικες, οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι τα όποια προβλήματά τους προέκυψαν σχεδόν αποκλειστικά από τις αρνητικές αντιδράσεις του περιβάλλοντος απέναντι στη φύση της οικογένειάς τους και όχι από τη μορφή της οικογένειας. Ακόμη, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ορισμένοι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι για κάποιο διάστημα μετά την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού του γονέα τους αισθάνθηκαν θυμό και θλίψη: Επρόκειτο κυρίως για περιπτώσεις παιδιών τα οποία ανατρέφονταν από ετερόφυλους, συζευγμένους γονείς και κάποια στιγμή ο ένας αποκάλυψε την ομοφυλόφιλη ταυτότητά του, την οποία ακολούθησε η λήψη διαζυγίου, επομένως η αλλαγή στη ζωή τους ήταν έντονη και ριζική.

Ομογονεϊκότητα και σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών

Ένα άλλο επιχείρημα που επικαλούνται ορισμένοι κατά της ομογονεϊκότητας είναι ο αυξημένος κίνδυνος σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών. Το συγκεκριμένο επιχείρημα εδρεύει στη σύνδεση της ομοφυλοφιλίας με την παιδοφιλία, χωρίς, ωστόσο, να εξηγείται πώς μπορεί να συνδέονται. Αντίθετα, καμία επιστημονική έρευνα δεν συνδέει την ομοφυλοφιλία με την παιδοφιλία και η πιθανότητα σεξουαλικής παρενόχλησης από γονείς ή άλλους, κοντινούς ενήλικες είναι μεγαλύτερη για τα παιδιά των ετεροφυλόφιλων γονέων (Δαμάσκος, 2007).

Ομογονεϊκότητα και ηθική

Σύμφωνα με ένα άλλο επιχείρημα, το οποίο, σε αντίθεση με τα προαναφερθέντα, δεν επικεντρώνεται στο παιδί, η ομογονεϊκότητα είναι «αμαρτία». Πρόκειται για επιχείρημα που επικαλούνται άτομα που προέρχονται από θρησκευτικούς (κυρίως χριστιανικούς) κύκλους.

Η Clarke (2001) χαρακτηρίζει την άποψη περί αμαρτωλού χαρακτήρα της ομογονεϊκότητας απλή και ταυτόχρονα ισχυρή. Το στοιχείο που την ισχυροποιεί έγκειται στο γεγονός ότι, αν και δεν αποδεικνύεται επιστημονικά, δεν μπορεί και να απορριφθεί επιστημονικά, καθώς επικαλείται τη βούληση του Θεού, που δεν υπόκειται σε επιστημονικό έλεγχο. Σημειώνεται, πάντως, ότι αυτό αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των προκαταλήψεων (δεν στηρίζονται σε αποδείξεις).

Ομογονεϊκότητα και φύση

Τέλος, ορισμένοι θεωρούν την ομογονεϊκότητα «αφύσικη», επιχείρημα το οποίο, όπως και το αμέσως προηγούμενο, δεν επικεντρώνεται στο παιδί. Η συγκεκριμένη άποψη συχνά συνδέεται με την άποψη περί αμαρτωλού χαρακτήρα της ομογονεϊκότητας, ειδικά από όσους υποστηρίζουν ότι κάθε τι φυσικό ορίζεται από

τον Θεό (Clarke, 2001). Ούτως ή άλλως και οι δύο απόψεις, ουσιαστικά, εκκινούν με αξιωματική την αντίληψη περί ετεροκανονικότητας.

Ως προς την άποψη περί αφύσικου χαρακτήρα της ομογονεικότητας, αν και εγείρονται διάφορα ζητήματα (π.χ. αποδοκιμάζεται για τους ίδιους λόγους ή θεωρείται «αφύσικο» ένα ζευγάρι που δεν μπορεί να τεκνοποιήσει μέσω της σεξουαλικής πράξης και καταφεύγει στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και συνακόλουθα, «αφύσικο» το παιδί που γεννιέται μέσω υποβοηθούμενης αναπαραγωγής;), ο βασικός αντίλογος βασίζεται στο γεγονός πως η φύση «ορίζει» ότι μόνο δύο ετερόφυλα άτομα μπορούν να τεκνοποιήσουν (γεννήτορες), δεν ορίζει πόσα ή τι φύλου θα είναι τα άτομα που θα αναθρέψουν ένα παιδί.

3.2.3. Τα Ερευνητικά Ευρήματα ως Επιχειρήματα Υπέρ της Ομογονεικότητας

Συνοψίζοντας, τα ερευνητικά ευρήματα διάφορων μελετών δεν επιβεβαιώνουν την ύπαρξη κάποιου κινδύνου για την ανάπτυξη ενός παιδιού, όταν αυτό ανατρέφεται από ομοφυλόφιλα άτομα, ως αποτέλεσμα του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Εξάλλου, το σημείο στο οποίο συγκλίνουν οι περισσότερες έρευνες είναι ότι η φύση των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των μελών μίας οικογένειας είναι πιο στενά συνδεδεμένες με την ανάπτυξη ενός παιδιού από ό,τι η δομή της (Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002. Sullivan & Baques 2000. Titlestad & Pooley, 2014 κ.ά.).

Στο πλαίσιο αυτό, παράγοντες όπως οι πρακτικές ανατροφής που ακολουθούν οι γονείς (π.χ. πρακτικές οριοθέτησης), οι γονεϊκές δεξιότητες που επιδεικνύουν και η σχέση που αναπτύσσουν με τα παιδιά τους, η ικανοποίηση που λαμβάνουν από τη συντροφική σχέση, οι συγκρούσεις μεταξύ τους κλπ. επηρεάζουν την ανατροφή και

την ανάπτυξη των παιδιών (Perrin & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2002). Οι συγκεκριμένοι παράγοντες δεν φαίνεται να επηρεάζονται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, με αποτέλεσμα οι ομοφυλόφιλοι γονείς να μη διαφέρουν από τους ετεροφυλόφιλους (Fairtlough, 2008; Farr et. al., 2010).

Εν τέλει, τα παιδιά των ομοφυλόφιλων γονέων αναπτύσσονται και μπορούν να ευημερούν όπως τα παιδιά των ετεροφυλόφιλων γονέων, όχι παρά τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων τους, αλλά ενίοτε και λόγω αυτού, για παράδειγμα αναπτύσσοντας αυξημένη ψυχική ανθεκτικότητα ως αποτέλεσμα των κοινωνικών προκλήσεων που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν (Titlestad & Pooley, 2014). Όπως σημειώνουν οι Allen και Burrell (1997, σ. 31), επικαλούμενοι τον Basile, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού εξασφαλίζεται από «έναν στοργικό γονέα, όχι από έναν ετεροφυλόφιλο ή έναν ομοφυλόφιλο γονέα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

4.1. ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

4.1.1. Η Κοινωνική Εργασία στο Πλευρό των ΛΟΑΤ Ατόμων

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Ορισμό του Επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας, όπως αυτός διαμορφώθηκε από τη Διεθνή Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών και τη Διεθνή Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας τον Ιούλιο του 2014 (International Federation of Social Workers, 2014a),:

Η κοινωνική εργασία είναι ένα εφαρμοσμένο επάγγελμα καθώς και ένα ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία. Θεμελιωμένη από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση, η κοινωνική εργασία εμπλέκει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους.

Ο παραπάνω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί σε εθνικό και/ή σε περιφερειακό επίπεδο.

Περιλαμβάνοντας έννοιες όπως η *κοινωνική αλλαγή*, ως έναν βασικό άξονα δράσης και παρέμβασης της Κοινωνικής Εργασίας, αλλά και η *κοινωνική δικαιοσύνη*,

τα ανθρώπινα δικαιώματα και ο σεβασμός της διαφορετικότητας ως βασικές αρχές άσκησης της, ο ορισμός αυτός καταδεικνύει την επαγγελματική δέσμευση των κοινωνικών λειτουργών να συμβάλλουν στην άρση των διακρίσεων και στην προάσπιση των δικαιωμάτων κάθε ατόμου από όποια κοινωνική ομάδα και αν προέρχεται.

Στην κατεύθυνση αυτή, οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να μεριμνήσουν για την αποφυγή ή/και την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, μεταξύ άλλων, και των ομοφυλόφιλων ατόμων. Το γεγονός ότι στα ερμηνευτικά σχόλια που συνοδεύουν τον παραπάνω ορισμό γίνεται ρητή αναφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό, ως ένα από τα χαρακτηριστικά που μπορούν να οδηγήσουν σε ανισότητες, διακρίσεις, εκμετάλλευση και καταπίεση, επιβεβαιώνει την ισχύ της πρότασης αυτής. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, λοιπόν, καλούνται να διασφαλίσουν ότι τα άτομα με μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό δεν στερούνται δικαιωμάτων που θα απολάμβαναν αν ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός ήταν ετερόφυλος και ότι η ποιότητα ζωής τους εν γένει δεν επηρεάζεται αρνητικά από το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό. Για τον σκοπό αυτό, οι δράσεις των κοινωνικών λειτουργών παγκοσμίως θα πρέπει να αποβλέπουν στην προάσπιση του δικαιώματος στη ζωή, την ελευθερία και την ασφάλεια των ΛΟΑΤ ατόμων, στην αντιμετώπιση της βίας που υφίστανται σε διαπροσωπικό επίπεδο, στην αντιμετώπιση των οικονομικών ανισοτήτων που αντιμετωπίζουν στον εργασιακό χώρο και στον τομέα της υγείας, στην καταπολέμηση του HIV/AIDS και στην προστασία των νεαρών ΛΟΑΤ ατόμων στο οικογενειακό και το σχολικό περιβάλλον (International Federation of Social Workers, 2014b).

Ως προς το ζήτημα της οικογενειακής ζωής, η Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών υποστηρίζει τη δυνατότητα και το δικαίωμα των ΛΟΑΤ

ατόμων να συνάπτουν στενές διαπροσωπικές σχέσεις και να σχηματίζουν οικογένειες με τον τρόπο που τα ίδια επιλέγουν. Επίσης, υποστηρίζει τη νομική αναγνώριση των σχέσεών τους και τη δυνατότητα τεκνοποίησης και ανατροφής παιδιών σε ίση βάση με τους ετεροφυλόφιλους συντρόφους. Επιπλέον, συνιστά την τροποποίηση των πολιτικών που δεν επιτρέπουν στα ΛΟΑΤ άτομα να γίνονται ανάδοχοι γονείς ή να υιοθετούν παιδιά που έχουν ανάγκη οικογένειας όπως και εκείνων που δεν επιτρέπουν την υιοθεσία δεύτερου γονέα όταν οι γάμοι δεν αναγνωρίζονται νομικά, προκειμένου να διασφαλιστεί το βέλτιστο συμφέρον των εν λόγω παιδιών όπως και η δίκαιη αντιμετώπιση των γονέων τους (International Federation of Social Workers, 2014b).

4.1.2. Προτεινόμενοι Στόχοι για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς

Θεωρώντας ως βασικούς παράγοντες που καθιστούν τα ΛΟΑΤ άτομα ευάλωτα στον κοινωνικό αποκλεισμό την έλλειψη ορατότητάς τους και την ομοφοβία, ορισμένοι από τους στόχους που προτείνει η Γιάννου (2012) για τους κοινωνικούς λειτουργούς είναι:

α) *Η δημιουργία ασφαλούς και φιλικού περιβάλλοντος για τα ΛΟΑΤ άτομα στα πλαίσια που ασκείται η Κοινωνική Εργασία.* Αυτό επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, μέσω της γνώσης για τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και της δημιουργίας υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες αυτές. Χρειάζεται προσοχή, όμως, ώστε κατά την άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας, ο σεξουαλικός προσανατολισμός των συγκεκριμένων ατόμων να θεωρείται ως ένα από τα πολλά και όχι ως το μοναδικό ή το βασικό χαρακτηριστικό της ταυτότητάς τους (ολιστική θεώρηση του ατόμου),

διαφορετικά ελλοχεύει ο κίνδυνος να παραβλέπονται ανάγκες που δεν σχετίζονται με αυτόν.

β) *Η ενίσχυση της φωνής της ΛΟΑΤ κοινότητας.* Οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να στηρίξουν την ακτιβιστική δράση των σχετικών κινημάτων μέσω της ανάπτυξης ευκαιριών, ώστε να διαδοθούν τα μηνύματά τους (π.χ. ανάπτυξη δράσεων και συνδιοργάνωση εκδηλώσεων ενημέρωσης, προβληματισμού και ευαισθητοποίησης), της προώθησης της αλληλεπίδρασης της ΛΟΑΤ κοινότητας με οργανισμούς (κρατικούς και μη) κ.ά. Βασικό στόχο θα πρέπει να αποτελεί η προαγωγή της αναγνώρισης της ύπαρξης των ΛΟΑΤ ατόμων από το ευρύ κοινό, καθώς η παραμονή τους στην αφάνεια, μεταξύ άλλων, συντηρεί την αντίληψη περί ετεροκανονικότητας.

γ) *Η ενίσχυση της συνειδητοποίησης της κοινής γνώμης.* Η συνειδητοποίηση της κοινής γνώμης συνεπάγεται την άρση των προκαταλήψεων σχετικά με τον μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Ένας τρόπος να συμβεί αυτό είναι η επαφή μεταξύ του ατόμου που έχει την προκατάληψη και του ατόμου απέναντι στο οποίο αυτή εκφράζεται, δηλαδή το ομοφυλόφιλο άτομο, καθώς η επαφή τους, καθιστώντας οικείο το ανοίκειο, θα συντελέσει στην αποδόμηση των στερεότυπων που συνδέονται με την ομοφυλοφιλία. Παράλληλα, η επαφή αυτή θα πρέπει να αξιοποιηθεί για την όξυνση της κριτικής σκέψης, προκειμένου τα άτομα να κατανοήσουν την ιδεολογική βάση των προκαταλήψεών τους και να αντιληφθούν το πώς αυτές περιορίζουν όχι μόνο τα ΛΟΑΤ αλλά και τα ετεροφυλόφιλα άτομα (π.χ. ενισχύοντας την ανάγκη τους να ζουν με βάση συγκεκριμένα κανονιστικά πρότυπα).

δ) *Η δημιουργία/συμμετοχή σε συμμαχικές ομάδες για τα ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού.* Η συμμαχία των επαγγελματικών συλλόγων και των σωματείων των κοινωνικών λειτουργών, όπως και άλλων κλάδων (π.χ. ψυχολόγων), με τη ΛΟΑΤ

κοινότητα μπορεί να επιφέρει αλλαγές στην κυρίαρχη κουλτούρα. Σε πρακτικό επίπεδο οι συμμαχίες αυτές μπορούν να εκφραστούν με τρόπους όπως η δημόσια στήριξη των κοινωνικών λειτουργών στις διεκδικήσεις της ΛΟΑΤ κοινότητας.

Οι συγκεκριμένοι στόχοι αντικατοπτρίζουν τις προσεγγίσεις ενάντια στις διακρίσεις και την καταπίεση, που, έχοντας συγγενικό ιδεολογικό υπόβαθρο, συχνά αναφέρονται από κοινού. Οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις της Κοινωνικής Εργασίας, εντοπίζοντας τη ρίζα των προσωπικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα στην κοινωνική και πολιτική αδικία και όχι στα ίδια τα άτομα, περιλαμβάνουν αρχές όπως η συνειδητοποίηση της πολιτικής αδικίας και της άνιση κατανομής της δύναμης σε μία κοινωνία καθώς και η αναγνώριση των ανθρώπινων δικαιωμάτων για όλους (Δημοπούλου - Λαγωνίκα, Ταυλαρίδου - Καλούτση & Μουζακίτης, 2011).

4.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΓΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΟΜΟΦΥΛΩΝ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

4.2.1. Οι Ποικίλοι Ρόλοι των Κοινωνικών Λειτουργών

Εστιάζοντας στο ζήτημα της ομόφυλης συγγονεϊκότητας, συνδυαστικά με τις επιστημονικές διαβεβαιώσεις για την απουσία σύνδεσης του σεξουαλικού προσανατολισμού με την ικανότητα άσκησης του γονεϊκού ρόλου, οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να δράσουν υπέρ αυτής. Με δεδομένους τους ποικίλους ρόλους που δύνανται να επιτελέσουν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους εν γένει, όπως αυτός του συνηγόρου, του εμπνευστή, του συμβούλου, του κοινωνικού σχεδιαστή κ.ά. (Καλλινικάκη, 1998), το πεδίο δράσης τους και στο συγκεκριμένο ζήτημα είναι αρκετά ευρύ.

Στο πλαίσιο αυτό, οι προαναφερθείσες προτάσεις της Γιάννου αντιστοιχούν σε ορισμένους από τους ρόλους που μπορούν να επιτελέσουν οι κοινωνικοί λειτουργοί στην Κύπρο, προκειμένου να στηρίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια που ενδεχομένως επιθυμούν να αναθρέψουν από κοινού ένα ή περισσότερα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, μπορούν να ασκήσουν *συνηγορία* και να αποτελέσουν *κοινωνικούς ακτιβιστές* για την προαγωγή του δικαιώματος των μελών των ομόφυλων ζευγαριών να γίνονται από κοινού γονείς. Ακόμη, μπορούν να συμβάλλουν στην *ενημέρωση* και την *ευαισθητοποίηση* τόσο των αρμόδιων κρατικών οργάνων και υπηρεσιών όσο και του γενικότερου πληθυσμού για την ανυπαρξία κινδύνου από την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια και την ανάγκη αναγνώρισης σχετικού δικαιώματος.

Επιπρόσθετα, οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να συμβάλλουν στην *εμπύχωση* και την *παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών* στα μέλη των οικογενειών με ομόφυλους γονείς, ώστε να ενδυναμώνονται και να είναι σε θέση να διαχειρίζονται δυσμενείς κοινωνικές συνθήκες (π.χ. πιθανές αρνητικές αντιδράσεις για τη δομή της οικογένειάς τους). Ακόμη, με δεδομένη την απουσία ρυθμίσεων για την ομόφυλη συγγονεϊκότητα, οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να συνεισφέρουν στον *σχεδιασμό* και την *αξιολόγηση κοινωνικής πολιτικής*. Ενδεικτικά, μπορούν να ασκήσουν πίεση για τη λήψη μέτρων, να προτείνουν μέτρα, να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητά τους κ.ά. Με τη συγκεκριμένη δράση, οι κοινωνικοί λειτουργοί ανθίστανται στη θεσμική ομοφοβία που μπορεί να χαρακτηρίζει το κράτος, η οποία, σύμφωνα με τη Γιάννου (2012), εκφράζεται με πολιτικές που ευνοούν τις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού, αρνούνται ή περιορίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Επίσης, οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να αναλάβουν την *κατάρτιση επαγγελματιών* (π.χ. εκπαιδευτικοί), ώστε να προλαμβάνονται ή να αντιμετωπίζονται

φαινόμενα στιγματισμού απέναντι στα μέλη των οικογενειών με ομόφυλους γονείς. Επιπλέον, μπορούν να διεξάγουν έρευνες, ώστε να διαπιστωθούν οι ανάγκες των οικογενειών αυτών καθώς και οι τρόποι που θα οδηγήσουν στην κοινωνική αποδοχή και εδραίωσή τους. Τέλος, η νομική αναγνώριση της ομόφυλης συγγονεϊκότητας, πιθανότατα θα σημάνει την *αξιολόγηση αιτημάτων* υποψήφιων θετών ή ανάδοχων γονέων από τους κοινωνικούς λειτουργούς. Στην περίπτωση αυτή, η αξιολόγηση θα πρέπει να είναι ολιστική και το αποτέλεσμά της να μην καθορίζεται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των υποψήφιων γονέων.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το πεδίο δράσης των κοινωνικών λειτουργών στην Κύπρο σχετικά με το ζήτημα της ομογονεϊκότητας εκτείνεται σε όλα τα επίπεδα παρέμβασης της Κοινωνικής Εργασίας: Κοινωνική εργασία με άτομα/οικογένειες (π.χ. για την ενδυνάμωσή τους), κοινωνική εργασία με ομάδες (π.χ. για την κατάρτιση επαγγελματιών), κοινωνική εργασία με κοινότητα (π.χ. για την ενημέρωση - ευαισθητοποίηση της κοινότητας) καθώς και στα πεδία του κοινωνικού σχεδιασμού και της κοινωνικής έρευνας.

Λαμβάνοντας υπόψη την απουσία σχετικών ρυθμίσεων και επισταμένης ενασχόλησης με το ζήτημα στην Κύπρο, η πολυεπίπεδη δράση για τους κοινωνικούς λειτουργούς είναι μάλλον αναμενόμενη, όπως αναμενόμενες θα πρέπει να είναι και ορισμένες δυσκολίες, αφενός γιατί δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος οδηγός δράσης, αφετέρου γιατί, όπως έχει περιγραφεί νωρίτερα, η κυπριακή κοινωνία παρουσιάζεται συντηρητική στο ζήτημα του μη ετερόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού. Την ίδια στιγμή, όμως, η κατάσταση αυτή αποτελεί πρόκληση και παρέχει τη δυνατότητα στους επαγγελματίες και τους εκκολαπτόμενους κοινωνικούς λειτουργούς, σε διεπαγγελματική συνεργασία με εκπροσώπους άλλων κλάδων (π.χ. νομικούς), να είναι δημιουργικοί, σηματοδοτώντας μία νέα εποχή για την Κύπρο.

4.2.2. Αξιολόγηση Ομόφυλων Ζευγαριών - Υποψήφιων Θετών ή Ανάδοχων Γονέων

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στην αξιολόγηση των ομόφυλων ζευγαριών - υποψήφιων θετών ή ανάδοχων γονέων, οι εμπειρίες χωρών που επιτρέπουν την υιοθεσία και την αναδοχή στα ζευγάρια αυτά επισημαίνουν ορισμένα ζητήματα που αφορούν τους κοινωνικούς λειτουργούς που ασχολούνται (ή πρόκειται να ασχοληθούν, στην περίπτωση της Κύπρου) με σχετικές περιπτώσεις.

Η ουσία των συγκεκριμένων επισημάνσεων έγκειται στο ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να μην εστιάζουν υπερβολικά αλλά και να μην αγνοούν το θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού (Brooks & Goldberg, 2001. Mallon, 2007. Matthews & Cramer, 2006): Εστιάζοντας υπερβολικά στον σεξουαλικό προσανατολισμό, με το σκεπτικό ότι καθορίζει τη γονεϊκή ικανότητα, ελλοχεύει ο κίνδυνος να παραβλεφθούν σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη δυνατότητα ανταπόκρισης στα γονεϊκά καθήκοντα και, κυρίως, οι ανάγκες του παιδιού. Αντίθετα, αγνοώντας τον σεξουαλικό προσανατολισμό, ουσιαστικά αγνοείται ένα στοιχείο της ταυτότητας των ατόμων και παραβλέπονται οι πιθανές προκλήσεις που συνεπάγεται η ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια σε κοινωνίες στις οποίες κυριαρχεί η ετεροκανονικότητα.

Ως εκ τούτου, συνιστάται οι κοινωνικοί λειτουργοί να συζητούν με τα μέλη των ομόφυλων ζευγαριών για τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους. Στην κατεύθυνση αυτή, σημειώνεται ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει, όχι μόνο να μην διακατέχονται από προκαταλήψεις και ομοφοβικές αντιλήψεις, αλλά και να αισθάνονται άνετα να συζητούν με τα άτομα σχετικά με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Brooks & Goldberg, 2001). Επίσης, οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να εκφράζονται με σαφήνεια, να χρησιμοποιούν ορολογία που δεν παραπέμπει

σε ετερόφυλες σχέσεις και να αφήνουν να διαφανεί ότι δεν αντιτίθενται στην ιδέα της ομογονεικότητας. Επιπρόσθετα, οι κοινωνικοί λειτουργοί χρειάζεται να καθιστούν σαφές ότι αυτός καθαυτός ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν αποτελεί κριτήριο απόρριψης του αιτήματος ενός ομόφυλου ζευγαριού για υιοθεσία ή αναδοχή, ώστε οι υποψήφιοι γονείς να μην αισθάνονται καχυποψία για τη συζήτηση περί σεξουαλικού προσανατολισμού και να μπορέσουν να οικοδομηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ τους (Brooks & Goldberg, 2001. Mallon, 2007).

Στο πλαίσιο αυτό, στις επαφές των κοινωνικών λειτουργών με τα μέλη των ομόφυλων ζευγαριών που επιθυμούν να γίνουν θετοί ή ανάδοχοι γονείς, θα πρέπει να εξετάζονται η *εμπειρία της συνειδητοποίησης της σεξουαλικής ταυτότητας* για το κάθε μέλος και τα προσωπικά του συναισθήματα γι' αυτή (ικανοποίηση, αυτοπεποίθηση ή θυμός, μειονεξία κ.ά.) και η *αποκάλυψη της ταυτότητάς τους*, καθώς αποτελούν σημαντικά γεγονότα ζωής για πολλά μη ετεροφυλόφιλα άτομα (Mallon, 2007). Ειδικότερα, ο βαθμός στον οποίο τα μέλη ενός ομόφυλου ζευγαριού αισθάνονται άνετα με την αποκάλυψη της ταυτότητάς τους μπορεί να διευκολύνει ή αντίθετα να περιπλέκει την κατάσταση όταν επιθυμούν να γίνουν γονείς, καθώς η αποκάλυψη της ταυτότητάς τους μαρτυρά συνήθως τη «συμφιλίωσή» τους με αυτήν, ενώ η απόκρυψή της μπορεί να σημαίνει ότι το παιδί που θα ζήσει μαζί τους θα βρίσκεται σε καθεστώς μυστικότητας.

Ακόμη, σύμφωνα με τον Mallon (2007), χρειάζεται να διερευνηθεί ο αντίκτυπος της αποκάλυψης της ταυτότητάς τους στις σχέσεις με το περιβάλλον τους (οικογενειακό και κοινωνικό) και ο βαθμός στον οποίο το περιβάλλον τους στηρίζει την απόφασή τους να αναθρέψουν ένα παιδί. Τα στοιχεία αυτά σκιαγραφούν το ευρύτερο σύστημα εντός του οποίου πρόκειται να ενταχθεί ένα παιδί και την ύπαρξη πιθανών υποστηρικτικών δικτύων κατά την ανατροφή του. Επίσης, θα πρέπει να

διερευνηθεί το πώς η ομοφοβία επηρεάζει τη ζωή των μελών του ομόφυλου ζευγαριού και ο τρόπος με τον οποίο τη χειρίζονται, όπως και οι τρόποι με τους οποίους θεωρούν ότι μπορούν να βοηθήσουν ένα παιδί να ενταχθεί σε περιβάλλοντα όπου κυριαρχεί η ετεροκανονικότητα (π.χ. σχολείο) και να αντιμετωπίσει φαινόμενα στιγματισμού. Όπως αναφέρουν οι Brooks και Goldberg (2001), η διαχείριση του ζητήματος της διαφορετικότητας για τα παιδιά των ομόφυλων ζευγαριών είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς η ανατροφή τους από μη ετερόφυλους γονείς ενδεχομένως να ενισχύει την αίσθηση της διαφορετικότητας που ήδη έχουν, ως παιδιά που δεν ανατρέφονται από τους βιολογικούς τους γονείς.

Εκτός από τα προαναφερθέντα, η αξιολόγηση των ομόφυλων και των ετερόφυλων ζευγαριών περιλαμβάνει και πολλά κοινά σημεία. Για παράδειγμα, όπως στην περίπτωση των ετερόφυλων ζευγαριών, οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να δίνουν την ίδια προσοχή και στα δύο μέλη των ομόφυλων ζευγαριών, χωρίς, ωστόσο, να αναζητούν ποιο μέλος θα έχει τον ρόλο «του πατέρα» και ποιο τον ρόλο «της μητέρας», καθώς σε αυτήν την περίπτωση αναπαράγεται ένα συγκεκριμένο, ετεροκανονιστικό πρότυπο γονεϊκού ζευγαριού. Όμοια, όπως στην περίπτωση των ετερόφυλων ζευγαριών, θα πρέπει να αξιολογηθεί η σχέση μεταξύ των μελών των ομόφυλων ζευγαριών, εξετάζοντας ζητήματα όπως η στήριξη που παρέχει το ένα μέλος στο άλλο, ο τρόπος με τον οποίο χειρίζονται τις δυσκολίες, πώς θα επηρεάσει τη σχέση τους η παρουσία ενός παιδιού, πώς λαμβάνονται οι αποφάσεις κλπ. (Mallon, 2007).

Οι Brooks και Goldberg (2001) τονίζουν την ανάγκη ύπαρξης επίσημων πολιτικών για την υιοθεσία και την αναδοχή από ομόφυλα ζευγάρια, ώστε να υπάρχει ένα πλαίσιο που θα καθοδηγεί τους κοινωνικούς λειτουργούς σχετικά με τον τρόπο που θα πρέπει να διαχειρίζονται τον σεξουαλικό προσανατολισμό των υποψήφιων

γονέων όταν λαμβάνουν αποφάσεις για τοποθετήσεις παιδιών σε οικογένειες. Οι Matthews και Cramer (2006) συμπληρώνουν ότι υπάρχει ανάγκη εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών στις πολιτικές αυτές. Οι ίδιοι (Matthews & Cramer, 2006) αναφέρονται στη σημασία της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών σε ζητήματα που αφορούν τη σχέση των οικογενειών που σχηματίζονται από ομόφυλα ζευγάρια με την παιδική ανάπτυξη και της ευαισθητοποίησής τους σχετικά με τις ξεχωριστές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ομοφυλόφιλοι γονείς και τα παιδιά τους.

Εν κατακλείδι, κατά την αξιολόγηση των ομόφυλων ζευγαριών που επιθυμούν να γίνουν γονείς, βασικός εξυπηρετούμενος είναι το παιδί και στο επίκεντρο της αξιολόγησης θα πρέπει να τοποθετείται το βέλτιστο συμφέρον του. Ως εκ τούτου, κάθε απόφαση τοποθέτησης θα πρέπει να στηρίζεται στις δυνατότητες και τις ανάγκες ενός παιδιού και την εκτιμώμενη ικανότητα της υποψήφιας θετής ή ανάδοχης οικογένειας να αναπτύξει αυτές τις δυνατότητες και να ανταποκριθεί σε αυτές τις ανάγκες, βάσει των δυνατών και των αδύνατων σημείων της. Στο πλαίσιο αυτό, τα κριτήρια αξιολόγησης χρειάζεται να είναι κοινά για όλους τους υποψήφιους γονείς. Ως προς το είδος των εν λόγω κριτηρίων, δεν υπάρχει ένας και μοναδικός παράγοντας, συμπεριλαμβανομένου του σεξουαλικού προσανατολισμού, που θα πρέπει να θεωρείται καθοριστικός στην αξιολόγηση της καταλληλότητας για υιοθεσία ή αναδοχή ενώ η ικανότητα ανατροφής και ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων χρειάζεται να μην συγχέονται κατά τη λήψη αποφάσεων. Τέλος, το ζητούμενο δεν θα πρέπει να είναι αν τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν το δικαίωμα να υιοθετήσουν, καθώς όλα τα άτομα χρήζουν ίσης αντιμετώπισης στο συγκεκριμένο ζήτημα. Εξάλλου, η υιοθεσία ή η αναδοχή είναι κατ' ουσίαν προνόμιο που παρέχεται στις οικογένειες που πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις (Sullivan, όπως αναφέρεται από τον Mallon, 2007).

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΜΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΑΣΕΙΣ (ΚΑΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ;) ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ - Η ΕΡΕΥΝΑ

5.1. ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Σκοπός της έρευνας που περιγράφεται στο παρόν κεφάλαιο ήταν η μελέτη των στάσεων πανεπιστημιακών καθηγητών από διαφορετικούς κλάδους των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών για το ζήτημα της ομογονεικότητας, με εστίαση στην ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια, και ο εντοπισμός των σημείων που οι στάσεις αυτές συγκλίνουν ή/και αποκλίνουν.

Η επικέντρωση σε καθηγητές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έγινε λόγω της επίδρασης που ασκούν, μέσω του διδακτικού τους έργου, στη διαμόρφωση των στάσεων των ατόμων που ίσως κληθούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στο ζήτημα της ομογονεικότητας στην Κύπρο, όταν το εν λόγω ζήτημα τεθεί επιτακτικά στη χώρα. Η επιλογή των καθηγητών των συγκεκριμένων κλάδων βασίστηκε στο σκεπτικό ότι, εφόσον το ζήτημα της ομογονεικότητας είναι ουσιαστικά κοινωνικοπολιτικό, εμπίπτει περισσότερο σε αντίστοιχους κλάδους τόσο σε θεωρητικό -αυξημένες πιθανότητες προβληματισμού γύρω από ανάλογα ζητήματα- όσο και σε πρακτικό επίπεδο -αυξημένες πιθανότητες εμπλοκής όταν τίθενται ανάλογα ζητήματα-. Ωστόσο, δεν αναιρείται η σημασία που έχουν οι στάσεις των υπόλοιπων ατόμων, καθώς κάθε κοινωνικοπολιτικό ζήτημα είναι, τελικά, υπόθεση όλων των πολιτών μίας κοινωνίας. Τέλος, η μελέτη της σύγκλισης ή/και της απόκλισης των στάσεων των πανεπιστημιακών καθηγητών κρίθηκε ότι είναι χρήσιμη

στο πλαίσιο της διεπιστημονικής συνεργασίας που χρειάζεται η ολοκληρωμένη επεξεργασία του ζητήματος της ομογονεικότητας.

Επιμέρους στόχους της έρευνας αποτέλεσαν η εξέταση α) του τρόπου με τον οποίο οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη γονεϊκότητα, β) του τρόπου που ενδεχομένως διαφοροποιείται η άποψή τους για την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια σε σχέση με την ανατροφή παιδιών από ετερόφυλα ζευγάρια και γ) των σκέψεων, των αντιλήψεων και των πιθανών προβληματισμών τους σχετικά με τις διεκδικήσεις των ομοφυλόφιλων ατόμων για οικογενειακή ζωή, με έμφαση στην περίπτωση της Κύπρου.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν για την επίτευξη των στόχων και του απώτερου σκοπού της έρευνας, συνδεδεμένα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, ήταν τα εξής:

- Πώς αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες τη γονεϊκότητα, μέσω της παράθεσης των λόγων για τους οποίους κάποιος επιθυμεί να γίνει γονέας, των γονεϊκών καθηκόντων και των προσωπικών χαρακτηριστικών που βοηθούν στην επιτέλεση των γονεϊκών καθηκόντων, καθώς και αν σε όλα αυτά υπεισέρχεται ο παράγοντας *σεξουαλικός προσανατολισμός*
- Ποιες θετικές ή/και αρνητικές επιδράσεις του ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων στην ανάπτυξη των παιδιών εντοπίζουν οι συμμετέχοντες
- Πώς τοποθετούνται οι συμμετέχοντες απέναντι στο ζήτημα της νομικής αναγνώρισης των ομόφυλων σχέσεων και του δικαιώματος των ομόφυλων ζευγαριών να ανατρέφουν από κοινού παιδιά, με έμφαση στην περίπτωση της Κύπρου, και γιατί τοποθετούνται κατ' αυτόν τον τρόπο
- Ο βαθμός στον οποίο κάποιες στερεότυπες αντιλήψεις για την ανατροφή παιδιών

από ομόφωνα ζευγάρια υπεισέρχονται στον λόγο των συμμετεχόντων, είτε ως αντιλήψεις που ενστερνίζονται είτε ως αντιλήψεις την ύπαρξη των οποίων γνωρίζουν, αλλά δεν αποδέχονται ή/και αποδοκιμάζουν

- Αν και πώς διαφοροποιούνται οι στάσεις των συμμετεχόντων ανάλογα με τον κλάδο από τον οποίο προέρχονται

5.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.2.1. Είδος της Έρευνας

Το είδος της έρευνας που χρησιμοποιήθηκε καθορίστηκε, όπως ήταν φυσικό, από τον σκοπό αυτής. Με δεδομένο, λοιπόν, ότι αυτό που επιχειρήθηκε ήταν η κατανόηση της οπτικής των συμμετεχόντων σχετικά με το ζήτημα της ομογενεικότητας προτιμήθηκε η ποιοτική (έναντι της ποσοτικής) μέθοδος έρευνας. Η ποιοτική μέθοδος, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008), εφαρμόζεται όταν βασικό στόχο του ερευνητή αποτελεί η «διερεύνηση των νοημάτων και των αναπαραστάσεων που αποδίδουν τα υποκείμενα σε κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες» (σ. 21).

5.2.2. Δείγμα (Συμμετέχοντες)

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 5 άτομα. Για την επιλογή τους χρησιμοποιήθηκε *σκόπιμη δειγματοληψία*. Με άλλα λόγια, οι συμμετέχοντες επελέγησαν βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών τους, ώστε να εξυπηρετηθεί ο σκοπός της έρευνας (Ιωσηφίδης, 2008. Μαντζούκας, 2007). Στο πλαίσιο αυτό, τα

άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν καθηγητές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο, με ειδίκευση σε διαφορετικούς κλάδους των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών και απασχολούμενοι σε σχετικά Πανεπιστημιακά Τμήματα, καθώς και με επαγγελματική ή ερευνητική εμπειρία σε ζητήματα που άπτονται της ομογενεικότητας (οικογένεια, ανάπτυξη παιδιού, σεξουαλικότητα κ.ά.). Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες στην έρευνα προέρχονταν από τους εξής κλάδους: Κοινωνική Ανθρωπολογία, Κοινωνική Εργασία, Κοινωνιολογία, Πολιτισμικές Σπουδές (Cultural Studies) και Ψυχολογία.

Ο αριθμός των συμμετεχόντων καθώς και ο μη αντιπροσωπευτικός τρόπος επιλογής τους δεν καθιστά τα αποτελέσματα της έρευνας γενικεύσιμα στον ευρύτερο πληθυσμό, ωστόσο, εκπονώντας μία ποιοτική έρευνα, αυτό δεν ήταν εξαρχής ζητούμενο. Αντίθετα, επιδιώκοντας να καταγραφεί όχι «το γενικό και αντικειμενικό, αλλά το ειδικό και συγκεκριμένο» (Μαντζούκας, 2007, σ. 93), ο αριθμός των συμμετεχόντων κρίθηκε ότι ήταν επαρκής.

Χωρίς να αποτελέσει επιδίωξη κατά τη δειγματοληψία, οι συμμετέχοντες διαφοροποιήθηκαν ως προς κάποια ατομικά χαρακτηριστικά τους. Ειδικότερα, στην έρευνα έλαβαν μέρος 4 άνδρες και 1 γυναίκα. Επίσης, 2 από τα άτομα αυτά βρίσκονταν στο ηλικιακό φάσμα των 30 - 39 ετών, 2 στο ηλικιακό φάσμα των 40 - 49 ετών και 1 στο ηλικιακό φάσμα των 50 - 59 ετών. Τέλος, 2 ήταν έγγαμοι με ανήλικο/α παιδί/ά, 1 ήταν έγγαμοι χωρίς παιδιά, και 2 ήταν άγαμοι χωρίς παιδιά.

5.2.3. Τεχνική Συλλογής των Δεδομένων

Η τεχνική συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες της έρευνας ήταν η *συνέντευξη σε βάθος*, μία τεχνική που προσφέρεται για τη «συλλογή,

όσο το δυνατόν πλουσιότερων πληροφοριών, για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων» (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 112).

Το είδος της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε ήταν η *ημιδομημένη συνέντευξη*, η οποία χαρακτηρίζεται από μη αυστηρή δόμηση και σχετική ευελιξία, αποσκοπώντας στην κάλυψη συγκεκριμένων σημείων του υπό μελέτη ζητήματος, παράλληλα, όμως, αφήνοντας περιθώρια για την ανάδειξη νέων θεμάτων (Ιωσηφίδης, 2008). Εν ολίγοις, το συγκεκριμένο είδος συνέντευξης επιτρέπει τη διεξαγωγή της επικοινωνίας βάσει των αρχικών ερωτημάτων του ερευνητή αλλά και νέων, μη προκαθορισμένων, όπως αυτά προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων.

Ειδικότερα, το έντυπο συνέντευξης (παρατίθεται στο Παράρτημα) περιελάμβανε 4 *περιγραφικές ερωτήσεις*, σχετικές με ατομικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, και 7 *ερωτήσεις γνώμης* ανοιχτού τύπου, που αντιστοιχούσαν στον οδηγό συνέντευξης, δηλαδή στον κατάλογο των υπό μελέτη θεμάτων, προχωρώντας από το γενικό στο ειδικό. Οι 7 ερωτήσεις που κάλυπταν τα υπό μελέτη θέματα τέθηκαν με την ίδια σειρά σε όλους τους συμμετέχοντες, με τη διατύπωση των ερωτήσεων, όμως, να είναι χαλαρή, ακολουθώντας τη φυσική ροή του λόγου. Τέλος, η συγκεκριμένη δομή συνέντευξης ευνόησε τη διατύπωση *ερωτήσεων αποσαφήνισης* για τη σαφέστερη κατανόηση του λόγου των ερωτώμενων καθώς και *ερωτήσεων επεξεργασίας* τόσο για την παράθεση λεπτομερών απαντήσεων όσο και για την ανάδειξη - επεξεργασία νέων διαστάσεων του εκάστοτε θέματος (Ιωσηφίδης, 2008), διαστάσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν το ερέθισμα για τη διεξαγωγή και νέων ερευνών.

5.2.4. Τόπος και Χρόνος των Συνεντεύξεων

Οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν πρόσωπο με πρόσωπο, στον χώρο εργασίας των συμμετεχόντων (εγκαταστάσεις πανεπιστημίου), με εξαίρεση 1 συνέντευξη που έλαβε χώρα στο αναψυκτήριο κάποιας μη κυβερνητικής οργάνωσης, χωρίς την παρουσία άλλων θαμώνων ή θορύβων που ίσως να παρεμπόδιζαν τη διαδικασία (π.χ. μουσική).

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τα μέσα Δεκεμβρίου του 2014 μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου του 2015, με μία διακοπή 2 εβδομάδων την περίοδο των γιορτών των Χριστουγέννων/Πρωτοχρονιάς, όταν, δηλαδή, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ήταν κλειστά.

5.2.5. Διαδικασία της Συνέντευξης

Οι συμμετέχοντες προσκλήθηκαν σε συνέντευξη ύστερα από τηλεφωνική ή ηλεκτρονική επικοινωνία, κατά την οποία ενημερώθηκαν συνοπτικά για την έρευνα και το πλαίσιο διεξαγωγής της (πτυχιακή εργασία). Ξεκινώντας η διαδικασία της συνέντευξης, οι συμμετέχοντες διάβασαν ένα έντυπο (παρατίθεται στο παράρτημα), το οποίο επεξηγούσε συνοπτικά το περιεχόμενο της έρευνας και τον τρόπο συμμετοχής τους σε αυτήν. Ακολούθησε η υποβολή των ερωτήσεων. Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν μέσω ενός κασετοφώνου εγγραφής (SONY, TCM-200DV). Η διάρκεια κάθε συνέντευξης κυμάνθηκε στα 30 - 40 λεπτά.

5.2.6. Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας

Η έρευνα διενεργήθηκε σύμφωνα με τις αρχές ηθικής και δεοντολογίας που διέπουν την ποιοτική κοινωνική έρευνα. Ως εκ τούτου, η συλλογή των δεδομένων έγινε αφού προηγήθηκε η *πληροφορημένη συναίνεση* των συμμετεχόντων στην έρευνα, που είναι ίσως το σημαντικότερο ηθικό και δεοντολογικό ζήτημα, όπως υποστηρίζει και ο Ιωσηφίδης (2008). Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες, αφού έλαβαν πληροφορίες για το ερευνητικό εγχείρημα (π.χ. σκοπός έρευνας), δήλωσαν τη συναίνεσή τους για τη συμμετοχή τους σε αυτό, υπογράφοντας το σχετικό ενημερωτικό έντυπο που προαναφέρθηκε.

Με το ίδιο έντυπο οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για την *ανώνυμη συμμετοχή* τους στην έρευνα και τη *χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας* (αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς), μεταξύ άλλων, προκειμένου να καταστεί σαφής η *απουσία κινδύνου* από τη συμμετοχή τους σε αυτήν. Η *απαρέγκλιτη* τήρηση των προαναφερθέντων αποτέλεσε θεμέλιο της συνεργασίας της ερευνήτριας με τους συμμετέχοντες, επικυρώνοντας την *εντιμότητα* που οφείλει να επιδεικνύει ο ερευνητής απέναντι στους συμμετέχοντες σε κάθε έρευνα, η οποία συμβάλλει στη δημιουργία *σχέσεων εμπιστοσύνης* μεταξύ τους (Ιωσηφίδης, 2008).

5.2.7. Μεθοδολογικές και Πρακτικές Δυσκολίες στη Συλλογή Δεδομένων

Μία από τις βασικότερες δυσκολίες της έρευνας έγκειτο στους χρονικούς περιορισμούς που επέβαλε η ανάγκη ολοκλήρωσης της έρευνας, αλλά και της πτυχιακής εργασίας στο σύνολό της, κατά τη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού

τετραμήνου. Εντούτοις, ο περιορισμένος χρόνος είχε ως αποτέλεσμα η έρευνα να διενεργηθεί υπό συνθήκες υψηλότερης πίεσης και όχι χωρίς συστηματικό τρόπο.

Μία άλλη δυσκολία αποτέλεσε η πρόσβαση σε υποψήφιους συμμετέχοντες. Ο αυξημένος φόρτος εργασίας των ακαδημαϊκών συνδυαστικά με τους προαναφερθέντες χρονικούς περιορισμούς καθώς και η προσωπική αίσθηση ότι οι γνώσεις γύρω από το ζήτημα της ομογονεικότητας δεν ήταν οι απαιτούμενες (αίσθηση που οδήγησε σε προσωπική διστακτικότητα, όχι απόρριψη από τη μεριά της ερευνήτριας) ήταν οι λόγοι που η συνεργασία με ορισμένους ακαδημαϊκούς δεν κατέστη εφικτή.

Τέλος, η προσωπική επαφή που υπάρχει σε μία συνέντευξη μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου καθιστά πιθανό τον επηρεασμό των απαντήσεων του τελευταίου, μεταξύ άλλων, μέσω της αποστολής μη λεκτικών μηνυμάτων από τη μεριά του ερευνητή (π.χ. συγκαταβατικό χαμόγελο σε περιπτώσεις συμφωνίας με τα λεγόμενα του ερωτώμενου). Στις συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν για τη συγκεκριμένη έρευνα κατεβλήθη προσπάθεια, ώστε να αποφευχθεί κάτι ανάλογο. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι απουσίασε η συνειδητή χρήση μη λεκτικών μηνυμάτων (π.χ. γνέψιμο κεφαλιού όχι ως ένδειξη συμφωνίας, αλλά ως ένδειξη προσοχής στα λεγόμενα του ερωτώμενου ή για την παρακίνησή του ώστε να συνεχίσει να μιλά). Όμοια, στο πλαίσιο της προσωπικής επαφής, σημαντικό ρόλο ενδέχεται να διαδραματίσει και η επιθυμία του ερωτώμενου να απαντά με τρόπο τέτοιο που θεωρεί ότι θα «ευχαριστήσει» τον ερευνητή, ώστε να γίνεται (ο ερωτώμενος) συμπαθής. Ως προς το ζήτημα αυτό, οι γνώσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τα ανάλογα «ευαίσθητα» σημεία κατά τη διεξαγωγή συνεντεύξεων και η ενδεχόμενη αυτοπεποίθησή τους λόγω της θέσης που κατείχαν, εκτιμάται ότι λειτούργησε θετικά για την αποτροπή σχετικού ενδεχόμενου.

5.2.8. Απομαγνητοφώνηση των Δεδομένων

Τη συλλογή των ηχογραφημένων δεδομένων ακολούθησε η απομαγνητοφώνησή τους. Όπως αναφέρει ο Gibbs (2007), η απομαγνητοφώνηση είναι μία απαιτητική και χρονοβόρα διαδικασία, η οποία εμπεριέχει κάποιον κίνδυνο αλλοίωσης ή απώλειας δεδομένων για δύο βασικούς λόγους: Είτε επειδή ο ερευνητής δεν άκουσε κάτι σωστά κατά την ακρόαση του υλικού είτε επειδή στοιχεία όπως ο ρυθμός ομιλίας, οι εκφράσεις προσώπου κλπ. δεν αποτυπώνονται στον γραπτό λόγο. Στη συγκεκριμένη έρευνα, για την αντιμετώπιση του πρώτου ζητήματος έγινε επαναλαμβανόμενη ακρόαση του υλικού, που συνέβαλε και στη μεγαλύτερη εξοικείωση με το συλλεχθέν υλικό, ενώ για την αντιμετώπιση του δεύτερου ζητήματος χρησιμοποιήθηκαν, αν και σε περιορισμένο βαθμό, σημειώσεις πεδίου.

Επίσης, επιδιώχθηκε η κατά το δυνατόν πιστότερη απομαγνητοφώνηση του λόγου των ερωτώμενων, με τη συμπερίληψη παρατεταμένων φθόγγων, επαναλαμβανόμενων λέξεων - φράσεων, παύσεων (με τη χρήση σχετικού συμβόλου) κλπ., καθώς θεωρήθηκε ότι τα στοιχεία αυτά ίσως εμπεριέχουν χρήσιμες πληροφορίες. Τα μόνα σημεία που τροποποιήθηκαν ήταν ορισμένα από τα σημεία που οι ερωτώμενοι χρησιμοποίησαν την κυπριακή διάλεκτο (π.χ. «του λέω» αντί «λέω του»), καθώς η αυτούσια αποτύπωσή τους εκτιμήθηκε ότι ίσως να δημιουργούσε κάποια σύγχυση κατά τη μετέπειτα επεξεργασία του υλικού.

5.2.9. Ανάλυση των Δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων είναι το στάδιο της έρευνας κατά το οποίο γίνεται «απόδοση νοήματος στα εμπειρικά ποιοτικά δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί μέσω

των συνεντεύξεων» (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 123). Ο Gibbs (2007) επισημαίνει το στοιχείο της υποκειμενικότητας που χαρακτηρίζει το στάδιο αυτό, καθώς αντιστοιχεί στην ερμηνεία του ερευνητή σε όσα λένε οι ερωτώμενοι.

Στη συγκεκριμένη έρευνα, η ανάλυση βασίστηκε στην κωδικοποίηση των απομαγνητοφωνημένων δεδομένων, που, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008), αντιστοιχεί στην απόδοση νοήματος σε τμήματα των δεδομένων, επομένως συνδέεται με την τμηματοποίησή τους. Στο πλαίσιο αυτό, η κωδικοποίηση ξεκίνησε με χρήση περιγραφικών κωδικών και συνεχίστηκε με την κατηγοριοποίησή τους σε ευρύτερες κατηγορίες. Επιπλέον, η κωδικοποίηση ξεκίνησε βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων που είχαν τεθεί στην αρχή της έρευνας και συνεχίστηκε συμπεριλαμβάνοντας και ζητήματα που ανέκυψαν στην πορεία των συνεντεύξεων.

5.3. ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Γονεϊκότητα

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, οι λόγοι για τους οποίους ένα άτομο επιθυμεί να γίνει γονέας είναι διάφοροι. Οι λόγοι αυτοί θα μπορούσαν να διακριθούν σε α) *βιολογικούς*, όπως το ένστικτο της διαίωσισης του είδους και η μεταβίβαση των γονιδίων σε επόμενη γενιά, β) *ψυχοσυναισθηματικούς*, όπως η επιθυμία εξέλιξης και συναισθηματικής ολοκλήρωσης του ατόμου αλλά και η ανάγκη για φροντίδα σε προχωρημένη ηλικία, και γ) *κοινωνικούς*, καθώς υποστηρίχτηκε ότι ενίοτε τα άτομα γίνονται γονείς (και παντρεύονται), ακολουθώντας πρότυπα που άμεσα ή έμμεσα επιβάλλει η κοινωνία. Παράλληλα, όμως, επισημάνθηκε ότι οι λόγοι αυτοί μπορεί να διαφοροποιούνται από άτομο σε άτομο, αλλά και βάσει κοινωνικών συνθηκών.

Η ανατροφή των παιδιών, κατά τους ερωτώμενους, περιλαμβάνει καθήκοντα που μπορούν να διαχωριστούν σε αυτά που αποσκοπούν στην κάλυψη *βασικών βιολογικών αναγκών* (π.χ. εξασφάλιση φαγητού, προστασία από εξωτερικούς κινδύνους), *πνευματικών αναγκών* (π.χ. μόρφωση) και *ψυχοκοινωνικών αναγκών*. Μεγαλύτερη έμφαση από όλους τους ερωτώμενους δόθηκε στην κάλυψη των ψυχοκοινωνικών αναγκών, στις οποίες εντόπισαν το καθήκον του γονέα να αγαπά το παιδί του άνευ όρων, να του παρέχει ψυχοσυναισθηματική στήριξη, να το αντιμετωπίζει σαν ξεχωριστό άτομο και όχι σαν προέκταση του εαυτού του, σεβόμενος την προσωπικότητά του και τις επιθυμίες του κ.ά. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρθηκαν ορισμένες «καλές πρακτικές», όπως η απουσία άσκησης βίας, η οριοθέτηση που συνοδεύεται από αιτιολόγηση, η επικοινωνία με το παιδί, η διαπαιδαγώγηση που θα επιτρέψει στο παιδί να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας («εάν του δίνουν πολλά και το παραχαϊδέψουν [...], τότε θα δυσκολεύεται να επιβιώσει μόνο του, εάν δεν του παρέχουν τα απαραίτητα, πάλι θα δυσκολευτεί να επιβιώσει λόγω του συναγωνισμού», άτομο από τον κλάδο της Κοινωνιολογίας) κ.ά. Εκφράστηκε, ωστόσο, η άποψη ότι τα καθήκοντα αυτά δεν θα πρέπει να θεωρούνται καθολικά, καθώς διαφοροποιούνται βάσει του πολιτισμικού περιβάλλοντος και του τρόπου που προσδιορίζεται η σχέση γονέα - παιδιού εντός αυτού αλλά και βάσει των αντιλήψεων του κάθε γονέα, εντός του ίδιου πολιτισμικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, πάντως, διευκρινίστηκε ότι υπάρχουν διεθνείς συμβάσεις, που καθιστούν κάποια πράγματα κοινά αποδεκτά από τις περισσότερες χώρες, ενώ θα έπρεπε να ισχύουν και κάποιοι γενικοί κανόνες περί ορίων.

Η επιτέλεση των γονεϊκών καθηκόντων, σύμφωνα με όλους τους ερωτώμενους, ακόμη και εκείνους που δεν είναι γονείς, κάτι που τόνισαν οι ίδιοι, είναι μία απαιτητική διαδικασία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε, «είναι μεγάλη

τέχνη κάποιος σήμερα να είναι γονιός» (άτομο από τον κλάδο της Κοινωνικής Εργασίας). Τα στοιχεία εκείνα που βοηθούν στην επιτέλεση των καθηκόντων σχετίζονται με *χαρακτηριστικά της προσωπικότητας* όπως η υπομονή, η κατανόηση, η αποδοχή για τον άλλον, η έλλειψη εγωισμού, η ικανότητα να διδάσκεται κανείς από τις εμπειρίες του, ο δημοκρατικός χαρακτήρας κ.ά. Ορισμένοι ερωτώμενοι ανέδειξαν και τον ρόλο που διαδραματίζουν οι *συνθήκες ανατροφής του παιδιού*, που επηρεάζουν και την ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του γονέα, όπως η κοινωνικοοικονομική του κατάσταση του γονέα, η ηλικία του, η ικανοποίησή του από τη συντροφική σχέση, αλλά και οι *λόγοι για τους οποίους γίνεται κάποιος γονέας*. Ειδικότερα, υποστηρίχτηκε ότι όταν πρόκειται για συνειδητή και προσωπική επιλογή και όχι για κοινωνική επιταγή (βλ. παραπάνω), αυξάνονται οι πιθανότητες να ανταποκριθεί κανείς ικανοποιητικά στα γονεϊκά του καθήκοντα. Μάλιστα, η συνειδητή επιλογή και η συνδεδεμένη με αυτήν διάθεση των υποψήφιων θετών γονέων να υποβληθούν στις διαδικασίες υιοθεσίας ήταν οι λόγοι για τους οποίους ορισμένοι ερωτώμενοι ισχυρίστηκαν ότι οι θετοί γονείς μπορεί να αποδειχθούν «καλύτεροι» από τους βιολογικούς. Τέλος, έγινε αναφορά στη σημασία που έχουν οι γνώσεις των γονέων για την παιδική ανάπτυξη, τα γονεϊκά πρότυπα των ατόμων από τους δικούς τους γονείς και η θύμηση της δικής τους παιδικής ηλικίας.

Στις απαντήσεις ορισμένων ερωτώμενων υπήρξαν περιγραφές που αντανακλούν τον τρόπο που αντιλαμβάνονται την κυπριακή πραγματικότητα όσον αφορά τον γάμο, την απόκτηση παιδιών και την οικογένεια. Σύμφωνα με αυτές, στην Κύπρο, ένα άτομο αναμένεται να παντρευτεί με άτομο του αντίθετου φύλου σε σχετικά νεαρή ηλικία (πριν την ηλικία των 30 ετών), να συζήσουν και να αναθρέψουν 1 ή 2 παιδιά. Επίσης, οι γονείς παρέχουν ένα ισχυρό δίκτυο προστασίας στα παιδιά

τους, ισχυρότερο από ό,τι σε άλλες χώρες, ακόμη και όταν τα παιδιά δημιουργούν τις δικές τους οικογένειες.

Σεξουαλικός προσανατολισμός γονέων και ανάπτυξη παιδιών

Σε γενικές γραμμές, οι απαντήσεις για την επίδραση του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων στην ανάπτυξη των παιδιών βασίστηκε σε ερευνητικά δεδομένα γύρω από ανάλογα ζητήματα, αν και επισημάνθηκε η ανάγκη αφενός για περισσότερες έρευνες αφετέρου για την κριτική θεώρηση των αποτελεσμάτων τους. Επίσης, με εξαίρεση το άτομο από τον κλάδο των Πολιτισμικών Σπουδών, όλοι οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν στη σύνδεση που είθισται να γίνεται ανάμεσα στον σεξουαλικό προσανατολισμό των ομοφυλόφιλων γονέων και τον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών τους. Οι τοποθετήσεις τους για το συγκεκριμένο θέμα βασίστηκαν στην άποψή τους για τη φύση της ομοφυλοφιλίας (έμφυτη ή επίκτητη). Ειδικότερα, 3 από τους 4 ερωτώμενους υποστήριξαν ότι πρόκειται για έμφυτο χαρακτηριστικό και ως εκ τούτου, ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών δεν επηρεάζεται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων. Ωστόσο, ένα παιδί δεν αποκλείεται να εκδηλώσει ομοφυλοφιλική συμπεριφορά, είτε ως ένα «στάδιο» (άτομο από τον κλάδο της Κοινωνιολογίας) είτε ως αποτέλεσμα της σχετικής προτροπής των γονέων, όπως π.χ. κάποιος ετεροφυλόφιλος γονέας μπορεί να επιχειρεί να ωθήσει το παιδί του στην ετεροφυλοφιλία (άτομο από τον κλάδο της Κοινωνικής Εργασίας). Ο τέταρτος ερωτώμενος (άτομο από τον κλάδο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας), αν και προβληματισμένος σχετικά με τη φύση της ομοφυλοφιλίας, υποστήριξε ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός του γονέα δεν επηρεάζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό του παιδιού.

Επιπλέον, υποστηρίχτηκε ότι τα παιδιά των ομόφυλων ζευγαριών μπορεί είναι πιο «ανοικτά» στις απόψεις τους, λόγω του περιβάλλοντος στο οποίο ανατρέφονται.

Παράλληλα, όμως, έγιναν αναφορές στις αρνητικές κοινωνικές αντιδράσεις που προκαλεί η δομή ενός ανάλογου οικογενειακού σχήματος και τον αρνητικό τους αντίκτυπο στην ανάπτυξη του παιδιού. Εν κατακλείδι, πάντως, η συνολικότερη εκτίμηση ήταν ότι ένα ομόφυλο ζευγάρι μπορεί να επηρεάσει την ανάπτυξη ενός παιδιού «Με τον ίδιο τρόπο που μπορεί και ένα straight ζευγάρι» (άτομο από τον κλάδο της Ψυχολογίας) και ως εκ τούτου, η ποιότητα της ανατροφής ενός παιδιού δεν εξαρτάται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων του.

Παραχώρηση δικαιωμάτων στα ομόφυλα ζευγάρια

Όλοι οι ερωτώμενοι ήταν θετικοί τόσο για τη νομική αναγνώριση των ομόφυλων σχέσεων όσο και για την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια στην Κύπρο. Ελαφρώς πιο συγκρατημένοι φάνηκαν όσοι, κατά δήλωσή τους, δεν ήταν ενημερωμένοι για τα σχετικά ζητήματα.

Ως προς τη νομική αναγνώριση των ομόφυλων σχέσεων, οι έννοιες που κυριάρχησαν στα επιχειρήματα των ερωτώμενων υπέρ αυτής ήταν το σχετικό *δικαίωμα* των ομοφυλόφιλων ατόμων συνδυαστικά με την *ισότητα* που θα πρέπει να υπάρχει στην κοινωνία μεταξύ ομόφυλων και ετερόφυλων ζευγαριών. Σημειώνεται ότι οι ερωτώμενοι από τον κλάδο της Κοινωνιολογίας και τον κλάδο των Πολιτισμικών Σπουδών, πέρα από τη δυνατότητα νομικά κατοχυρωμένης συμβίωσης, κάποιες φορές έκαναν λόγο για τη δυνατότητα των ομόφυλων ζευγαριών να συνάπτουν γάμο, χωρίς, ωστόσο, να σταθούν σε αυτό, ώστε να είναι σαφές αν εντοπίζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο καταστάσεων.

Οι απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με τους λόγους για τους οποίους τα ομόφυλα ζευγάρια διεκδικούν τη νομιμοποίηση της σχέσης τους βασίστηκαν εν μέρει στον ίδιο άξονα με τα επιχειρήματά τους υπέρ αυτής. Μίλησαν, δηλαδή, για την επιθυμία των ομοφυλόφιλων ατόμων να αντιμετωπίζονται ισότιμα με τα

ετεροφυλόφιλα άτομα. Ορισμένοι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν και στα πρακτικά οφέλη (ασφαλιστικά, οικονομικά κ.ά.) που απορρέουν από τη νομική αναγνώριση ενός ζευγαριού ως κίνητρα διεκδίκησης. Ενδιαφέρον είχαν και οι απόψεις δύο εκ των ερωτώμενων, αλληλένδετες μεταξύ τους, ο ένας εκ των οποίων αναφέρθηκε στη διεκδίκηση της αποδοχής της διαφορετικότητας από την κοινωνία (άτομο από τον κλάδο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας) και ο άλλος στην αυτοαποδοχή των ομοφυλόφιλων ατόμων, στην οποία μπορεί να συντελέσει η αναγνώριση των δικαιωμάτων τους από την πολιτεία (άτομο από τον κλάδο των Πολιτισμικών Σπουδών). Η επιθυμία ανατροφής παιδιού δεν αναφέρθηκε από κανέναν ερωτώμενο, αν και όλοι συμφώνησαν ότι ενδεχομένως να αποτελεί λόγο διεκδίκησης της νομικής αναγνώρισης των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών (ως προϋπόθεση για την ανατροφή παιδιού), όταν ρωτήθηκαν σχετικά.

Η έννοια του δικαιώματος/της ισότητας συνδυαστικά με την πεποίθηση ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δεν σχετίζεται με την ποιότητα ανατροφής ενός παιδιού ήταν τα στοιχεία στα οποία στηρίχτηκαν οι ερωτώμενοι για να τεκμηριώσουν τη συμφωνία τους με την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια. Επιπρόσθετα, το άτομο από τον κλάδο των Πολιτισμικών Σπουδών εντόπισε στη συνθήκη αυτή τη δυνατότητα ευημερίας παιδιών που φιλοξενούνται σε ιδρύματα και δεν επιτρέπεται να υιοθετηθούν από ομόφυλα ζευγάρια: «είναι άδικο όχι μόνο για τους ίδιους που θέλουν να υιοθετήσουν, είναι άδικο και για όλα τα παιδιά που νομίζω θα ήταν ευτυχισμένα να ανήκουν σε ένα σπίτι». Ακόμη, όπως επεσήμαναν ορισμένοι από τους ερωτώμενους, οι αρνητικές κοινωνικές αντιδράσεις που θα προκαλέσει η ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια θα πρέπει να ληφθούν υπόψη, όχι ως ανασταλτικός παράγοντας για την παραχώρηση σχετικού δικαιώματος, αλλά για τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Επιπλέον, το

άτομο από τον κλάδο της Κοινωνιολογίας υποστήριξε ότι η δυνατότητα συγγονεικότητας στα ομόφυλα ζευγάρια θα λειτουργήσει μακροπρόθεσμα ως μοχλός αλλαγής των κοινωνικών στάσεων και αντιστάσεων απέναντι στον μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Τέλος, σημειώνεται ότι στις ληφθείσες απαντήσεις κυριάρχησε η υιοθεσία ως τρόπος απόκτησης της γονεϊκής ιδιότητας, χωρίς, όμως, οι ερωτώμενοι να είναι αρνητικοί απέναντι σε κάθε άλλο ενδεχόμενο.

Οι ερωτώμενοι ανέφεραν την Εκκλησία ως βασική πηγή αντιδράσεων στην παραχώρηση σχετικών δικαιωμάτων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε, «η Εκκλησία απορρίπτει αυτά τα άτομα και όχι μόνο απορρίπτει, αλλά στήνει ολόκληρες εκστρατείες ενάντια σε αυτά τα άτομα» (άτομο από τον κλάδο της Ψυχολογίας).

Τέλος, σε γενικές γραμμές, οι ερωτώμενοι άφησαν να εννοηθεί ότι οι όποιες σχετικές αλλαγές και διευθετήσεις στην Κύπρο δεν θα επέλθουν άμεσα. Επιχειρηματολογώντας σχετικά, το άτομο από τον κλάδο της Ψυχολογίας αναφέρθηκε στον «ρατσισμό» των Κυπρίων, στα «ταμπού» και στις «παρανοήσεις» που έχουν σχετικά με την ομοφυλοφιλία καθώς και στο έντονο θρησκευτικό αίσθημά τους, συνδυαστικά με την προαναφερθείσα στάση της Εκκλησίας. Ως τρόπο αλλαγής της κατάστασης πρότεινε τη μόρφωση του πληθυσμού, η οποία θα πρέπει να ξεκινά από μικρή ηλικία. Στο πλαίσιο αυτό υπήρξαν και άλλες αναφορές για την ανάγκη αποδοχής διαφορετικών οικογενειακών σχημάτων από την κοινωνία.

Σύγκλιση - απόκλιση στάσεων

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, στο σύνολό τους, οι στάσεις των συμμετεχόντων συνέκλιναν. Σημειώνεται, πάντως, ότι ανάλογα με τον κλάδο από τον οποίο προέρχονταν, οι συμμετέχοντες ανέδειξαν επιπρόσθετες διαστάσεις του ζητήματος. Για παράδειγμα, το άτομο από τον κλάδο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας επεσήμανε τη σημασία της πολιτισμικής ετερότητας στη συζήτηση περί

γονεϊκότητας: «η σχέση γονιών και παιδιών, αν το δούμε διαπολιτισμικά, δεν είναι σταθερή, δεν είναι ίδια και άρα ποιες υποχρεώσεις έχει ένας γονιός απέναντι σε ένα παιδί, σίγουρα διαφέρουν».

5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ένα γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τα ευρήματα της έρευνας είναι ότι τα λεγόμενα των συμμετεχόντων συμφωνούν με αρκετές από τις πληροφορίες που παρατέθηκαν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση (περί γονεϊκότητας, αντιστάσεων απέναντι στον μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό στην Κύπρο κ.ά.).

Προχωρώντας σε επιμέρους ευρήματα της έρευνας, οι σχετικές με τη γονεϊκότητα έννοιες που εξετάστηκαν (επιθυμία γονεϊκότητας, γονεϊκά καθήκοντα και χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην επιτέλεσή τους) δεν συνδέθηκαν με τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Ως εκ τούτου, συνακόλουθη φαίνεται η άποψη των συμμετεχόντων ότι οι ομοφυλόφιλοι και οι ετεροφυλόφιλοι γονείς μπορεί να είναι εξίσου αποτελεσματικοί στην ανατροφή ενός παιδιού.

Εξετάζοντας τους παράγοντες που γεννούν την επιθυμία γονεϊκότητας, ένα σημαντικό συμπέρασμα ήταν ότι η συγκεκριμένη επιθυμία θα πρέπει να είναι «γνήσια», με την έννοια της προσωπικής και συνειδητής επιλογής. Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίχθηκε ότι τα ομόφυλα ζευγάρια ίσως έχουν αυξημένες πιθανότητες να ικανοποιούν τη συγκεκριμένη συνθήκη, καθώς, λόγω των ταμπού και των περιορισμών που συνοδεύουν την ομοφυλόφιλη επιθυμία γονεϊκότητας, καθιστώντας την εκπλήρωσή της δύσκολη, θα επιδιώξουν να γίνουν γονείς μόνο αν το επιθυμούν πραγματικά. Ένα πιθανό αντεπιχείρημα στη θέση αυτή θα μπορούσε να είναι ότι στη διεκδίκηση της γονεϊκότητας από τα ομόφυλα ζευγάρια υπολανθάνει κυρίως η

επιθυμία εξίσωσής τους με τα ετερόφυλα ζευγάρια, μέσω της άρσης όσων στοιχείων «παραδοσιακά» συνδέονται με ό,τι διαφοροποιεί ετεροφυλόφιλα και ομοφυλόφιλα άτομα, δηλαδή τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Εντούτοις, όσο δύσκολη -ίσως και ανέφικτη- και αν είναι η αξιολόγηση μίας επιθυμίας, τα ερευνητικά ευρήματα που προκύπτουν σχετικά με την ποιότητα ανατροφής παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια δείχνουν ότι το ζητούμενο για τους εν λόγω γονείς είναι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού τους και όχι το δικό τους.

Σχετικά με τη νομική αναγνώριση των ομόφυλων σχέσεων και τη δυνατότητα των ομόφυλων ζευγαριών να ανατρέφουν παιδιά από κοινού, όλοι οι συμμετέχοντες εκφράστηκαν θετικά, τονίζοντας την ανάγκη ισότιμης αντιμετώπισης ομόφυλων και ετερόφυλων ζευγαριών από την πολιτεία. Ο βαθμός στον οποίο είχαν ασχοληθεί με το θέμα της ομοφυλοφιλίας έπαιξε σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο εκφράστηκαν, επηρεάζοντας το ύψος τους (πιο συγκρατημένοι όσοι είχαν ασχοληθεί λιγότερο) και την επιχειρηματολογία τους. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της νομικής αναγνώρισης των ομόφυλων σχέσεων, όλοι μίλησαν για ίσα δικαιώματα ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, ωστόσο εκείνοι που είχαν ασχοληθεί λιγότερο με ανάλογα ζητήματα, κατά δήλωσή τους, αναφέρθηκαν πιο θεωρητικά στην ιδέα του δικαιώματος, ενώ οι υπόλοιποι ήταν σε θέση να πουν τι συνεπάγεται η αναγνώριση και σε πρακτικό επίπεδο (π.χ. συζυγικά προνόμια).

Ως επιχείρημα που χρησιμοποιείται εναντίον της ανατροφής παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια, αναφέρθηκε μονάχα η επίδραση των ομοφυλόφιλων γονέων στον σεξουαλικό προσανατολισμό των παιδιών τους. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες φάνηκε να εντοπίζουν σε αυτό μία λανθασμένη στερεότυπη αντίληψη, καθώς, σε γενικές γραμμές, υποστήριζαν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός καθορίζεται εκ γενετής. Η άποψη για τον έμφυτο χαρακτήρα της ομοφυλοφιλίας συνέβαλε στη διαμόρφωση

θετικών στάσεων υπέρ των ίσων δικαιωμάτων μεταξύ ομοφυλόφιλων και ετεροφυλόφιλων ατόμων. Η σύνδεση αυτή θέτει έναν προβληματισμό για τη σημασία που έχει, τελικά, η απάντηση στο δίλημμα *έμφυτος ή περιβαλλοντικός χαρακτήρας* της ομοφυλοφιλίας όχι στο πλαίσιο της καλύτερης κατανόησης της σεξουαλικότητας, αλλά ως κριτήριο για να ταχθεί κανείς υπέρ ή κατά των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στις αρνητικές κοινωνικές αντιδράσεις απέναντι στα παιδιά των ομόφυλων γονέων, όχι, όμως ως επιχείρημα που χρησιμοποιείται εναντίον της αναγνώρισης σχετικού δικαιώματος. Αντίθετα, σε αυτές διέκριναν την ανάγκη οι όποιες διευθετήσεις να είναι μελετημένες σε βάθος και κυρίως την ανάγκη για αποδοχή της διαφορετικότητας, στοιχείο που απουσιάζει από την κυπριακή κοινωνία. Στο σημείο αυτό, τίθεται το ερώτημα σχετικά με το αν θα πρέπει να προηγηθεί η καλλιέργεια της αποδοχής της διαφορετικότητας, ως προϋπόθεση για την κοινωνική αποδοχή της ομόφυλης συγγονεικότητας, ή αν προέχει η αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος, καθώς το αντίθετο καθιστά την Κύπρο μία χώρα που συντηρεί τις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού. Με δεδομένο, ωστόσο, ότι ανάλογο αίτημα δεν έχει τεθεί ακόμη πειστικά στην Κύπρο συνδυαστικά με το γεγονός ότι η αποδοχή της διαφορετικότητας καλλιεργείται σταδιακά, θα μπορούσε να ανοίξει η σχετική συζήτηση σε επίπεδο θεσμικό και παράλληλα να προαχθεί η ανοχή στη διαφορετικότητα. Το γεγονός δε ότι η διαφορετικότητα εκφράζεται με διάφορους τρόπους (αλλά και εξελίσσεται, καθώς το «διαφορετικό» παίρνει διαρκώς νέες μορφές) συνεπάγεται ότι η αποδοχή της θα συντελέσει στην ομαλή συνύπαρξη όλων των μελών της κοινωνίας, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού και λοιπών χαρακτηριστικών (εθνικότητας, θρησκευματος κ.ά.).

Σε συνέχεια όσων αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο, η κοινή παραδοχή των συμμετεχόντων ότι οι όποιες ρυθμίσεις για το δικαίωμα των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων στην οικογενειακή ζωή είναι ακανθώδες ζήτημα για την κυπριακή κοινωνία, στηρίχτηκε στα ταμπού που περιβάλλουν τον μη ετερόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό και στην κυριαρχία του οικογενειακού σχήματος που περιλαμβάνει δύο συζευγμένα σε νεαρή ηλικία ετερόφυλα άτομα και τα παιδιά τους. Η παραδοχή αυτή δημιουργεί μία πρόκληση για όσους επιθυμούν την αλλαγή του συγκεκριμένου τρόπου θεώρησης των πραγμάτων. Με δεδομένο ότι στην επίτευξη ανάλογων αλλαγών συμβάλλουν τόσο οι κινηματικές διεκδικήσεις όσο και οι επιστημονικές διαπιστώσεις, η συνεργασία των κινημάτων για τη στήριξη των ΛΟΑΤ ατόμων και της ακαδημαϊκής κοινότητας ίσως οδηγήσει πιο άμεσα και πιο ομαλά στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Επιπλέον, στην κατεύθυνση αυτή, η συμπερίληψη σχετικών θεμάτων κατά τη διδασκαλία στα Πανεπιστημιακά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα μπορεί να συνδράμει στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση μίας σημαντικής μερίδας της νέας γενιάς, δυνητικού ρυθμιστή των μελλοντικών εξελίξεων¹⁹.

Τέλος, η σύγκλιση των στάσεων των συμμετεχόντων συνδυαστικά με την ελαφρώς διαφορετική οπτική από την οποία προσέγγισαν την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια, ανάλογα και με τον κλάδο προέλευσής τους, θεωρείται ενθαρρυντική για τη διαχείριση του ζητήματος, η σύνθετη φύση του οποίου συνεπάγεται την εμπλοκή επαγγελματιών διάφορων ειδικοτήτων. Οι κοινές αρχές αποτελούν βάση για την κοινή στοχοθεσία, ενώ παράλληλα, η κάθε διαφορετική

¹⁹Η αναφορά στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση σχετίζεται με το δείγμα της έρευνας. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η ενημέρωση - ευαισθητοποίηση για ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού αφορά όλα τα μέλη της κυπριακής κοινωνίας και οι προσπάθειες υλοποίησής της θα πρέπει να προσαρμόζονται βάσει ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου κλπ. της εκάστοτε πληθυσμιακής ομάδας.

οπτική μπορεί να συντελέσει στην πληρέστερη επεξεργασία του ζητήματος. Στο πνεύμα αυτό, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, συμβολικά, η διαφορετικότητα αναδεικνύεται σε βασικό χαρακτηριστικό κάθε ανθρώπινης συνύπαρξης.

5.5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στο παρόν υποκεφάλαιο παρατίθενται συγκεντρωτικά και συνοπτικά ορισμένες προτάσεις σχετικά με τις ενέργειες που μπορούν να γίνουν για τη διαχείριση του ζητήματος της ομογονεικότητας στην Κύπρο, όπως αυτές προέκυψαν από την έρευνα που παρουσιάστηκε αλλά και από ένα μέρος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Στις προτάσεις αυτές περιλαμβάνονται:

A) Το άνοιγμα της συζήτησης περί ομογονεικότητας σε θεσμικό επίπεδο και η παράλληλη εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης για την απρόσκοπτη εφαρμογή της.

Βασικά σημεία του εν λόγω σχεδίου δράσης θα πρέπει να αποτελέσουν:

B₁) Η καλλιέργεια της αποδοχής της διαφορετικότητας, όπως και αν εκφράζεται (σε φυλετικό, θρησκευτικό, σεξουαλικό ή άλλο επίπεδο). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που θα φέρνουν σε επαφή πληθυσμούς με διαφορετικά χαρακτηριστικά, βιωματικές ασκήσεις στα σχολεία κλπ.

B₂) Η εκπαίδευση - ευαισθητοποίηση σε ζητήματα όπως ο μη ετερόφυλος σεξουαλικός προσανατολισμός, η απουσία κινδύνου κατά την ανατροφή παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια, η ύπαρξη συγκεκριμένων προκλήσεων και ο τρόπος διαχείρισής τους κλπ. Η εκπαίδευση αυτή μπορεί να έχει πιο ειδικό ή πιο γενικό χαρακτήρα, ανάλογα με την ομάδα την οποία αφορά, που μπορεί να περιλαμβάνει:

- τους επαγγελματίες που θα κληθούν να συνεργαστούν με τα ομόφυλα ζευγάρια (π.χ. κοινωνικούς λειτουργούς), ώστε να μπορούν με σαφή επιχειρήματα, με σιγουριά και βέβαια χωρίς προκαταλήψεις να στηρίζουν τα ζευγάρια αυτά
- τους φοιτητές των τμημάτων Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, μέσω της συμπερίληψης σχετικών θεμάτων κατά τη διδασκαλία στα Πανεπιστημιακά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, καθώς είναι εκείνοι που δυνητικά θα κληθούν να αντιμετωπίσουν πιο επιτακτικά το ζήτημα της ομογονεικότητας στο μέλλον
- κάθε μέλος της κυπριακής κοινωνίας, βάσει ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου κλπ., μέσω διαλέξεων και ανοιχτών συζητήσεων -στις οποίες θα ήταν πολύ βοηθητική η συμμετοχή προσώπων αναγνωρισμένου κύρους-, κινηματογραφικών προβολών κλπ., στο πλαίσιο της άρσης των προκαταλήψεων απέναντι στα μη ετεροφυλόφιλα άτομα. Σε αναφορά με αυτήν την ομάδα, η συμβολή των κοινωνικών λειτουργών θα είναι ιδιαίτερης σημασίας.

B₃) Η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ εκπροσώπων διάφορων επιστημονικών κλάδων για τη σφαιρική κάλυψη του ζητήματος της ομογονεικότητας και επομένως, την αποτελεσματικότερη διαχείρισή του.

B₄) Ο σχεδιασμός οδηγού δράσης για όσους επαγγελματίες θα συνεργαστούν πιο στενά με τα ομοφυλόφιλα άτομα που επιθυμούν να γίνουν γονείς (π.χ. κοινωνικοί λειτουργοί), προκειμένου, μεταξύ άλλων, να υπάρχει μία κοινή γραμμή πλεύσης για τους επαγγελματίες αυτούς και να αποφεύγονται φαινόμενα μεροληπτικών κρίσεων. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να είναι απόλυτα σαφές ότι αυτός καθ'αυτός ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δεν επηρεάζει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, επομένως δεν μπορεί να αποτελεί κριτήριο αποκλεισμού των ομοφυλόφιλων ατόμων από τη γονεϊκότητα.

Γ) Η συνηγορία εκπροσώπων των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών στα μη ετεροφυλόφιλα άτομα και στις διεκδικήσεις τους και η διοργάνωση συμμαχικών δράσεων, ώστε οι δράσεις αυτές να είναι πιο δυναμικές (ενίσχυση της φωνής της ΛΟΑΤ κοινότητας από τη φωνή της επιστήμης) αλλά και να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της ΛΟΑΤ κοινότητας. Για την Κοινωνική Εργασία, η πρόταση αυτή αντιστοιχεί στην αρχή της συνεργασίας με τον εξυπηρετούμενο για τον εξυπηρετούμενο.

Δ) Η απαγκίστρωση από το δίλημμα *έμφυτος ή περιβαλλοντικός χαρακτήρας* της ομοφυλοφιλίας ως κριτήριο που επηρεάζει τη (θετική ή αρνητική) στάση απέναντι στα δικαιώματα των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Κλείνοντας, με τη χρήση της έκφρασης «Αντί Επιλόγου» έναντι του «Επιλόγου» επιχειρείται να τονιστεί η ανάγκη για περαιτέρω ενασχόληση με το ζήτημα της ομογονεικότητας. Αν και θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι ίσως είναι νωρίς για κάτι τέτοιο στην Κύπρο, σημειώνεται ότι βασικό σημείο του ζητήματος αποτελεί η ανάγκη αποδοχής του διαφορετικού, όπως επεσήμαναν οι συμμετέχοντες στην έρευνα που παρουσιάστηκε. Η αποδοχή της διαφορετικότητας, μία από τις θεμελιακές αρχές της Κοινωνικής Εργασίας, αποτελεί προϋπόθεση για την ομαλή συνύπαρξη στις σύγχρονες, πολυσυλλεκτικές κοινωνίες. Για την επίτευξη αυτής της αποδοχής χρειάζεται κανείς να γνωρίσει το διαφορετικό, να εντοπίσει τα αίτια που γεννούν την απόρριψη ή τον φόβο απέναντί του κλπ. Πρωτίστως, όμως, χρειάζεται να γνωρίσει και να αποδεχτεί τον ίδιο του τον εαυτό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Accept - Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφισεξουαλικοί, Τρανς (ΛΟΑΤ) Κύπρου. (2010). *Καταστατικό σωματείου*. Ανακτήθηκε τον Νοέμβριο του 2014 από <http://www.acceptcy.org/sites/all/files/katastatiko.pdf>
- Allen, M., & Burrell, N. (1997). Comparing the Impact of Homosexual and Heterosexual Parents on Children: Meta-Analysis of Existing Research, *Journal of Homosexuality*, 32:2, 19-35, DOI: 10.1300/J082v32n02_02
- American Psychiatric Association. (2013). *Position statement on issues related to homosexuality*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από <http://www.psychiatry.org/File%20Library/Learn/Archives/Position-2013-Homosexuality.pdf>
- Βουλή των Αντιπροσώπων (2014). *Νομοσχέδια - προτάσεις νόμου κοινοβουλευτικής επιτροπής νομικών: Ο περί ποινικού κώδικα (Τροποποιητικός) (Αρ. 4) νόμος του 2013*. Ανακτήθηκε τον Νοέμβριο του 2014 από http://www2.parliament.cy/parliamentgr/008_06/02/003.04.05.02.pdf
- Boisson, M. (2009). Σύγχρονο λεξικό της γονεϊκότητας (Κ. Σαμαρτζή, Μετάφ). Στο Παπαχριστόπουλος, Ν., & Σαμαρτζή, Κ. (Επιμ.), *Οικογένεια και νέες μορφές γονεϊκότητας* (σ. 303-313). Πάτρα: Opportuna.
- Brooks, D., & Goldberg, S. (2001). Gay and Lesbian Adoptive and Foster Care Placements: Can They Meet the Needs of Waiting Children?, *Social Work*, 46:2, 147-157. DOI: 10.1093/sw/46.2.147
- Γιάννου, Δ. (2012). Ένα πλαίσιο δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού και έκφρασης φύλου. Στο Ιωακειμίδης,

- B. (Επιμ.), *Κοινωνική εργασία για την κοινωνική δικαιοσύνη: Ριζοσπαστική και κριτική θεωρία, πρακτική, παραδείγματα* (σ. 171-190). Αθήνα: Ίων.
- Chamberlain, J., Miller, M. K., & Bornstein, B. H. (2008). The Rights and Responsibilities of Gay and Lesbian Parents: Legal Developments, Psychological Research, and Policy Implications. *Social Issues and Policy Review*, 2:1, 103-126.
- Clarke, V. (2001). What about the children? Arguments against lesbian and gay parenting. *Women's Studies International Forum*, 24: 5, 555-570.
- Δαμάσκος, Π. (2007). Παιδιά σε οικογένειες με γονείς ίδιου φύλου. Στο Χατζητρύφων, Ν., & Παπαζήση, Θ. (Επιμ.), *Το φύλο και η συμπεριφορά του: Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια* (σ. 77-86). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Δημοπούλου - Λαγωνίκα, Μ., Ταυλαρίδου - Καλούτση, Α., & Μουζακίτης, Χ. (2011). *Μεθοδολογία κοινωνικής εργασίας, μοντέλα παρέμβασης: Από την ατομική στη γενική - ολιστική προσέγγιση* (β' έκδοση), Αθήνα: Τόπος.
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2000, Δεκέμβριος 2). *Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:el:HTML>
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2000, Δεκέμβριος 18). *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf
- Erich, S., Leung, P., & Kindle, P. (2005). A Comparative Analysis of Adoptive Family Functioning with Gay, Lesbian, and Heterosexual Parents and Their

Children, *Journal of GLBT Family Studies*, 1:4, 43-60, DOI:
10.1300/J461v01n04_03

Eurobarometer. (2012). *Discrimination in the EU in 2012*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_fact_cy_en.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights. (2013). *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-lgbt-survey-2012>

Eurostat. (2014). *Tables, graphs and maps interface (TGM) tables: Divorces*. Ανακτήθηκε στις 31 Οκτωβρίου 2014 από <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00013&plugin=1>

Fairtlough, A. (2008). Growing up with a lesbian or gay parent: young people's perspectives. *Health and Social Care in the Community*, 16:5, 521-528, DOI: 10.1111/j.1365-2524.2008.00774.x

Farr, R. H., Forssell, S. L., & Patterson, C. J. (2010). Parenting and Child Development in Adoptive Families: Does Parental Sexual Orientation Matter?, *Applied Developmental Science*, 14:3, 164-178, DOI:10.1080/10888691.2010.500958

Freud, S. (1991). *Τρεις μελέτες για τη θεωρία της σεξουαλικότητας* (Λ. Αναγνώστου, Μετάφ). Αθήνα: Επίκουρος. (Το πρωτότυπο έργο -6^η έκδοση- δημοσιεύτηκε το 1925).

Frias-Navarro, D., Monderde-i-Bort, H., Pascual-Soler, M., & Badenes-Ribera, L. (2013). Etiology of homosexuality and attitudes toward same-sex parenting: A

randomized study, *The Journal of Sex Research*, 0(0), 1-11, DOI:
10.1080/00224499.2013.802757

Gibbs, G. (2007). *Analyzing qualitative data*. Los Angeles: SAGE Publications.

Gratton, E. (2004). Ομοφυλόφιλη επιθυμία και επιθυμία πατρότητας. *Ψυχολογία*,
11:1, 65-85.

Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου. (2014, Μάιος 15). *Ανακοινωθέν Ιεράς Συνόδου*.
Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από
<http://www.churchofcyprus.org.cy/article.php?articleID=4363>

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*.
Αθήνα: Κριτική.

International Federation of Social Workers (2014a). *Global Definition of Social Work*.
Ανακτήθηκε τον Δεκέμβριο του 2014 από
<http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

International Federation of Social Workers (2014b). *Sexual Orientation and Gender
Expression*. Ανακτήθηκε τον Δεκέμβριο του 2014 από
http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_102638-5.pdf

International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - Europe (2014).
Europe Rainbow Map (Index). Ανακτήθηκε τον Νοέμβριο του 2014 από
[http://www.ilga-](http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/rainbow_europe)
[europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/rainbow_europe](http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/rainbow_europe)

International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (Itaborahy, L.
P., & Zhu, J.) (2014). *State sponsored homophobia: A world survey of laws:
criminalisation, protection and recognition of same-sex love*. Geneva: ILGA.
Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από
http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_SSHR_2014_Eng.pdf

- Καλλινικάκη, Θ. (1998). *Κοινωνική εργασία: Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καντσά, Β. (2007). Σχέσεις οικογενειακές, σχέσεις ομόφυλες. Διερευνήσεις και επανασηματοδοτήσεις της οικογένειας. Στο Χατζητρύφων, Ν., & Παπαζήση, Θ. (Επιμ.), *Το φύλο και η συμπεριφορά του: Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια* (σ. 143-159). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Καραγιάννης, Σ. Σ. (2010). Οι άνδρες της Αφροδίτης: Εθνικισμός, αρρενωπότητα και σεξουαλική ταυτότητα στην Κυπριακή Δημοκρατία. Στο Φελλάς, Κ. Ν., Φιλαρέτου, Α., & Καραγιάννης, Σ. Σ. (Επιμ.), *Σεξουαλικές αλληλεπιδράσεις: Η κοινωνική δόμηση των άτυπων σεξουαλικών συμπεριφορών* (σ. 133-168). Αθήνα: Κριτική.
- Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (2014). *Global AIDS Response Progress Report 2014 - GREECE*. Ανακτήθηκε τον Δεκέμβριο του 2014 από http://www.keelpno.gr/Portals/0/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1/HIV/2014/Global%20AIDS%20Response%20Progress%20Report%202014/GARP%202014%20HCDCP%20Narrative%20Report_%20final.pdf
- Κογκίδου, Δ. (2007). «Νέοι» τρόποι οργάνωσης της οικογενειακής ζωής. «Νέες» πολιτικές. Στο Χατζητρύφων, Ν., & Παπαζήση, Θ. (Επιμ.), *Το φύλο και η συμπεριφορά του: Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια* (σ. 117-139). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Κοκκινάκη, Φ. (2006). *Κοινωνική ψυχολογία: Εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- LeVay, S., Baldwin, J., & Baldwin, J. (2009). *Discovering human sexuality*. Sunderland: Sinauer Associates.

- Μαντζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα: Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *Νοσηλευτική*, 46:1, 88-98.
- Mallon, G. P. (2007). Assessing Lesbian and Gay Prospective Foster and Adoptive Families: A Focus on the Homestudy Process, *Child Welfare*, 86:2, 67-86.
- Matthews, J. D, & Cramer, E. P. (2006). Envisaging the adoption process to strengthen gay- and lesbian-headed families: recommendations for adoption professionals, *Child Welfare*, 85: 2, 317-340.
- Mondimore, F. M. (1996). *A natural history of homosexuality*. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press.
- Νικολόπουλος, Π. Δ. (2011). *Η μετάλλαξη της οικογένειας: Οι νέες οικογενειακές σχέσεις και η ποιμαντική της εκκλησίας*. Αθήνα: Αρμός.
- Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. (1948). *Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf
- Ονούφριου, Α. (2009). 'Falling in love with someone from your own sex is like going against Cyprus itself ...' - discourses towards heterosexual and female-to-female subjectivities at the University of Cyprus. *Journal of Gender Studies*, 18:1, 13-23, DOI: 10.1080/09589230802584196
- Πάνω από 4.000 κόσμου στη γιορτή διαφορετικότητας (χ.χ.). *Καθημερινή*. Ανακτήθηκε τον Δεκέμβριο του 2014 από <http://www.kathimerini.com.cy/mobile.php?modid=2&artid=173269>
- Παπαδοπούλου, Λ. (2007). Νομολογία Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στα ζητήματα ομόφυλων ζευγαριών. Στο Χατζητρύφων, Ν., & Παπαζήση, Θ. (Επιμ.), *Το φύλο*

- και η συμπεριφορά του: Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια (σ. 31-51). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Παπαζήση, Θ. (2007). Η οικογένεια προσώπων του αυτού φύλου: Εκφυλισμός ή ίση μεταχείριση; Στο Χατζητρύφων, Ν., & Παπαζήση, Θ. (Επιμ.), *Το φύλο και η συμπεριφορά του: Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια* (σ. 13-30). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Πενταράκη, Μ., Κανδειράκη, Ν., & Παναγιώτου, Σ. (2009). Ομοφυλοφιλία και διακρίσεις. Στο Παπαχριστόπουλος, Ν., & Σαμαρτζή, Κ. (Επιμ.), *Οικογένεια και νέες μορφές γονεϊκότητας* (σ. 707-732). Πάτρα: Opportuna.
- Perrin, E. C., & Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health (2002). Technical Report: Coparent or Second-Parent Adoption by Same-Sex Parents. *Pediatrics*, 109, 341-344.
- Ribbens McCarthy, J., & Edwards, R. (2011). *Key concepts in family studies*. London: Sage.
- Scasta, D. (1998). Historical Perspectives on Homosexuality, *Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy*, 2:4, 3-17, DOI: 10.1300/J236v02n04_02
- Silverstein, C. (2009). The implications of removing homosexuality from the *DSM* as a mental disorder. *Archives of Sexual Behavior*, 38:2, 161-163, DOI: 10.1007/s10508-008-9442-x
- Sullivan, M. K. (2003). Homophobia, history, and homosexuality. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 8:2-3, 1-13, DOI: 10.1300/J137v08n02_01
- Sullivan, T. R., & Baques, A. (2000). Familism and the Adoption Option for Gay and Lesbian Parents, *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 10:1, 79-94, DOI: 10.1300/J041v10n01_05

- Tasker, F. (2005). Lesbian Mothers, Gay Fathers, and Their Children: A Review. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 26:3, 224-240.
- Tasker, F. (2010). Same-Sex Parenting and Child Development: Reviewing the Contribution of Parental Gender. *Journal of Marriage and Family*, 72:1, 35-40, DOI:10.1111/j.1741-3737.2009.00681.x
- Titlestad, A., & Pooley, J. A. (2014). Resilience in Same-Sex-Parented Families: The Lived Experience of Adults with Gay, Lesbian, or Bisexual Parents, *Journal of GLBT Family Studies*, 10:4, 329-353, DOI: 10.1080/1550428X.2013.833065
- Trimikliniotis, N., & Karayanni, S. S. (2008). *The situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation (Cyprus report - Social aspects)*. Ανακτήθηκε τον Νοέμβριο του 2014 από <http://www.statewatch.org/news/2010/jan/cyprus-homophobia-report.pdf>
- Turner, P. J. (1998). *Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του Εγώ* (Ε. Γαλανάκη, Μετάφ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Υπουργείο Εσωτερικών. (2014). *Ο περί συμφώνου συμβίωσης νόμος του 2014*. Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο του 2014 από <http://www.moi.gov.cy/moi/moi.nsf/All/964FBD8E5DF9E0FDC2257D40003D4649?OpenDocument>
- Φινλανδία: Νομιμοποίηση των γάμων μεταξύ ομοφυλοφίλων (2014, Νοέμβριος 28). *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε τον Δεκέμβριο του 2014 από <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=654618>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ

Αξιότιμε/η,

Ονομάζομαι Δέσποινα Παπακώστα και είμαι τελειόφοιτη σπουδάστρια του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας στο Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας. Για τις ανάγκες των σπουδών μου εκπονώ ερευνητική εργασία με τίτλο «Ομογονεϊκότητα: Στάσεις (και Ενστάσεις;) στην Κύπρο», υπό την εποπτεία του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου. Αν και η ανατροφή παιδιών από ομοφυλόφιλους γονείς είναι ένα ζήτημα που δεν έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την κυπριακή κοινωνία, αποτελεί προέκταση της επίκαιρης συζήτησης περί μη ετερόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού. Βασικοί στόχοι της έρευνάς μου είναι η μελέτη των απόψεων ακαδημαϊκών από διαφορετικούς κλάδους και ο εντοπισμός των σημείων που αυτές συγκλίνουν ή αποκλίνουν.

Στο πλαίσιο αυτό, η συμμετοχή σας στην έρευνά μου μέσω συνέντευξης θα είναι ιδιαίτερα βοηθητική. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική. Η συνέντευξη θα αξιοποιηθεί αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας και το περιεχόμενό της θα χρησιμοποιηθεί στην εργασία μου ανώνυμα, με αναφορά μόνο στον κλάδο από τον οποίο προέρχετε. Έχετε τη δυνατότητα να μην απαντήσετε σε ερωτήσεις που δεν επιθυμείτε και μπορείτε να αποσυρθείτε από τη διαδικασία ανά πάσα στιγμή. Εφόσον υπάρξει η συγκατάθεσή σας, η συνέντευξη θα μαγνητοφωνηθεί.

Παρακαλώ όπως υπογράψετε στο κάτω μέρος της σελίδας, ώστε να επιβεβαιώσετε ότι ενημερωθήκατε για το περιεχόμενο της έρευνας και τη διαδικασία της συνέντευξης και ότι συμφωνείτε για τη συμμετοχή σας.

Ευχαριστώ για τον χρόνο σας και τη συνεργασία σας.

Με εκτίμηση,

Δέσποινα Παπακώστα

Υπογραφή

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Προφίλ ερωτώμενου

Φύλο:

Κλάδος:

Ηλικία:

Οικογενειακή κατάσταση:

Ερωτήσεις

1. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα άτομο επιθυμεί να γίνει γονέας;
2. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα «καθήκοντα» των γονέων απέναντι στα παιδιά;
3. Ποια ατομικά χαρακτηριστικά στοιχεία της προσωπικότητας ενός γονέα πιστεύετε ότι επηρεάζουν τον τρόπο που επιτελεί τα καθήκοντα αυτά;
4. Ποια είναι η θέση σας για τη νομική αναγνώριση της συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών στην Κύπρο;
5. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα διεκδικούν τη νομική αναγνώριση των σχέσεών τους;
6. Με ποιον τρόπο πιστεύετε ότι οι ομοφυλόφιλοι γονείς μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη των παιδιών τους;
7. Ποια θα ήταν η θέση σας σε ενδεχόμενο αίτημα των ομόφυλων ζευγαριών στην Κύπρο να έχουν τα ίδια δικαιώματα γονεϊκότητας με τα ετερόφυλα ζευγάρια;